

Eucharistia – spoločenstvo s Kristom i medzi sebou

50. medzinárodný eucharistický kongres 2012

Prípravné teologické a pastoračné úvahy na 50. medzinárodný eucharistický kongres

Dublin, Írsko, 10. – 17. júna 2012

Obsah

Prvá časť: Vzácna príležitosť

I. Úvod

- a) 50. medzinárodný eucharistický kongres
- b) Čo znamená spoločenstvo?
- c) Význam témy
- d) Eucharistia v Írsku
- e) Sestry a bratia v Kristovi
- f) Eucharistický kongres je určený pre všetkých

II. Spoločné putovanie k Eucharistickému kongresu 2011

- a) Rozvoj ekleziológie a spirituality spoločenstva
- b) Evanjelizácia
- c) Príbeh, ktorý nás bude viesť: učenici na ceste do Emáuz

Druhá časť: Časti omše, ktoré uvádzajú do témy kongresu

III. Úvodné obrady omše: Putovanie v spoločenstve s Kristom v našom blížnom

- a) Vzkriesený ukrižovaný Kristus nás zhromažďuje
- b) Úkon kajúcnosti a „kolekta“ – v solidarite medzi sebou

IV. Liturgia slova: Spoločenstvo s Kristom v Božom slove

- a) Dvojaký stôl Slova a Chleba života
- b) Mocou Ducha nás Slovo „pripodobňuje Kristovi“ pričom nás zjednocuje
- c) Homília, Vyznanie viery a Modlitba veriacich

V. Liturgia Eucharistie – Spoločenstvo s Kristom v Eucharistii

- a) Príbeh korešpondujúci s Poslednou večerou
- b) Príprava darov: znaky lásky, vzdávania vďaky a spoločenstva
- c) Eucharistická modlitba – spoločný úkon vzdávania vďaky Bohu Otcovi
  - i. Epikléza – mocou Ducha Svätého sa stávame jedno

- ii. Anamnéza – komunitárne „pripomínanie si“
- iii. Konsekrácia – Ježiš Kristus, prameň premieňajúceho sa spoločenstva, je skutočne, opravdivo a podstatne prítomný
- iv. Obetná hostina – naša účasť na Kristovom obetovaní seba samého

VI. Obrad prijímania: odpovedať „amen“ na to, čo sme

- a) Prijatie svätého prijímania
- b) Eucharistia z nás robí jedno
- c) Duchovné sväté prijímanie

VII. Záverečné obrady: Učinení jedno, aby všetci boli jedno

- a) Prepustenie
- b) Nechať sa viesť Ježišovým príkladom umývania nôh

VIII. Záver

Prvá časť

Vzácná príležitosť

I. Úvod

I. a) 50. medzinárodný eucharistický kongres

1. V júni 2012 sa bude sláviť v Dubline 50. medzinárodný eucharistický kongres. Šťastnou náhodou si v roku 2012 pripomenieme aj 50. výročie otvorenia Druhého vatikánskeho koncilu. Téma eucharistického kongresu v Dubline *Eucharistia – spoločenstvo s Kristom i medzi sebou* nás privádza k pojmu spoločenstva (*communio*), ktorý bol z pohľadu koncilu ústredným pojmom.

2. Druhý vatikánsky koncil by sa dal opísať ako udalosť Turíc, ktorá zostáva bezpečným kompasom, pomocou ktorého i dnes Cirkev určuje svoje smerovanie. Na zasadaniach koncilu sa veľká pozornosť venovala otázke, akým spôsobom môže Cirkev – v dobe, keď ľudstvo vstúpilo do novej etapy dejín prinášajúcej mnoho nových, rýchlych a hlbokých zmien¹ – najlepšie zjavovať Ježiša Krista, aby ho ľudia našich čias videli, počuli a stretli ako toho, ktorý žije medzi nami. Ako odpoveď na tieto skutočnosti viedol Duch Svätý koncil k rozvíjaniu ekleziológie spoločenstva. Je preto veľmi vhodné, že sa eucharistický kongres prekrýva s týmto významným výročím koncilu, a mal by upriamiť našu pozornosť práve na tému spoločenstva.

3. Kongres predstavuje vzácnu príležitosť, aby sme sa hlbšie zamysleli nad tým, do akej miery mala na nás vplyv reforma navrhnutá koncilom ohľadne spoločenstva, a to jednak pokiaľ ide o štruktúru vnútorného života Cirkvi ako spoločenstva a tiež vzhľadom na všetkých tých, ktorí s nami putujú po cestách dejín. Pojem spoločenstva je naozaj veľmi dôležitý pre evanjelizáciu, t.j. pre ohlasovanie Dobrej zvesti Ježiša Krista, ktorý chce prebývať medzi nami so svojim šťastím a slobodou, oduševnením a pokojom. Mnoho našich sestier a bratov vo viere – z Ázie a Afriky, Ameriky i Oceánie, ako aj z Európy, ktorí sa zúčastnia na medzinárodnom eucharistickom kongrese – obohatí naše zamyslenie nad témou kongresu tým, že vyjadria jednotu a rozdielnosť spoločenstva Cirkvi.

4. Je tomu už osemdesiat rokov odvtedy, čo bol naposledy medzinárodný eucharistický kongres slávený v Írsku a slávime tiež 1500. výročie príchodu sv. Patrika na ostrov a rozšírenie lásky k Eucharistii prostredníctvom írskych misionárov. Kongres v roku 1932 bol veľmi významný z mnohých hľadísk. Z pohľadu štandardov dnešného myslenia možno s istým triumfalizmom povedať, že kongres vo veľkej miere prispel k vyliečeniu rán občianskej vojny, ktorá rozdelila samotné Írsko len niekoľko rokov predtým.² Tiež sa poukazuje na to, že táto príležitosť priniesla nadšené spojenie

katolíckeho cítenia a národnej hrdosti, ktoré dlhodobo neopadlo. V Írsku však odvtedy došlo k mnohým zmenám. Súčasný kontext je veľmi odlišný. Štýl, cieľ a výsledok eucharistických kongresov sa medzičasom významne zmenili. V našich časoch je eucharistický kongres skôr sviatkom viery a pozostáva zo seminárov, koncertov, workshopov či výstav. Z tohto dôvodu bude kongres roku 2012 značne odlišný od kongresu, ktorý sa konal pred 80 rokmi.

5. Súčasnú írsku situáciu vzhľadom na eucharistický kongres možno prirovnať k svetlu a tme. Na jednej strane je tu „skala“ viery Cirkvi, z ktorej boli vytesané írske ženy, muži a deti (*Iz 51, 1*) a my môžeme byť stále vďační Bohu za veľkodušný a často hrdinský príspevok minulých generácií Írov pre Cirkev a pre ľudstvo.³ Mierový proces v severnom Írsku v ostatných rokoch bol príbehom dobrej zvesti, do ktorého prispeli aj cirkvi. Napriek súčasným finančným ťažkostiam, môže Írsko so zadosťučinením uznať, že v porovnaní s rokom 1932 došlo na ostrove k razantnému zlepšeniu sociálnej a ekonomickej situácie. Hneď v úvode týchto pastoračných a teologických úvah je však potrebné priznať, že Katolícka cirkev v Írsku dnes prechádza cestou uzdravenia, obnovy a nápravy za zneužívanie detí a zranených mladých ľudí, zvlášť zo strany kňazov a rehoľníkov. Ako učenici na ceste do Emáuz, sa írski katolíci cítia v mnohých smeroch dezorientovaní, a to kvôli udalostiam, ktoré sa stali v ich Cirkvi. Plač obetí a tých, čo prežili sexuálne zneužitie zo strany klerikov preniká nebo i zem a vyžaduje radikálne znaky pokánia.

6. Kongres 2012 možno chápať ako biblický „kairos“, ako príhodný čas, keď sa vďaka Božej intervencii môže uskutočniť niečo mimoriadne. Je to chvíľa, keď Cirkev v Írsku i na celom svete môže veľa získať z opätovného počúvania toho, čo Duch Svätý hovoril a hovorí Cirkvi prostredníctvom Druhého vatikánskeho koncilu. Je to naozaj prozreteľnosť príležitosť pre ľudí, aby sa zhromaždili v spoločenstve s Kristom i medzi sebou, „aby sme sa zamysleli nad ranami, ktoré utŕžilo Kristovo telo a nad často bolestnými prostriedkami, ktoré sú nevyhnutné na ich uzdravenie a tiež nad potrebou jednoty, lásky a vzájomnej pomoci v dlhom procese zotavovania a cirkevnej obnovy“.⁴ Kongres možno považovať za istý druh „statio“, t.j. zastavenia sa na stíšenie a modlitbu, zastavenie sa na ceste Cirkvi, ku ktorému Cirkev Írska pozýva univerzálnu Cirkev. Ide tu o určitý špecifický moment počas putovania, keď je univerzálna Cirkev pozvaná, aby sa zvlášť sústredila na osobitný aspekt Eucharistie, ktorým je spoločenstvo s Kristom i medzi sebou, ako to predkladá téma Kongresu. Keď tak urobíme, verejne si uctíme Eucharistiu spojením putom lásky a jednoty. Spolu s pútnikmi zo všetkých kútov sveta sa kongres stane autentickým znakom viery a lásky v spoločenstve otvorenom pre všetkých.

I. b) Čo znamená spoločenstvo?

7. Hneď na začiatku tohto dokumentu je nevyhnutné objasniť, čo máme na mysli pod pojmom „spoločenstva“ (*communio*). Katolíci zvyknú používať spojenie – „ísť na prijímanie (*communio*)“

alebo „prijat' prijímanie (*communio*)“ na omši. (Vo viacerých jazykoch – ang., nem., poľ, atď. – sa výraz *communio* používa pre sväté prijímanie – pozn. prekl.) V teológii má slovo *communio* („*koinonia*“ v novozákonnej gréčtine) viac významov.

8. Keď Ježiš ohlasoval Božie kráľovstvo, vedel, že bol poslaný „*hlásať evanjelium chudobným... oznámiť zajatým, že budú prepustení, a slepým, že budú vidieť; utláčaných prepustiť na slobodu*“ (porov. *Lk* 4, 16-20). Prostredníctvom svojich slov a skutkov vytvoril mesiášske spoločenstvo učeníkov, ktorí zakúsili, že toto Božie kráľovstvo sa k nim priblížilo v samom Ježišovi. Členovia tohto spoločenstva boli medzi sebou spojení novým spôsobom, a to vzťahom charakterizovaným láskou, slobodou a pravdou, rovnosťou a vzájomnosťou. Tí, ktorí boli povolani za vodcov, mali vykonávať svoje povolanie skrze službu. V Jánovom evanjeliu čítame, ako sa Ježiš v noci pred svojou smrťou modlí modlitbu, ktorá akoby zhrňovala jeho poslanie, „*aby všetci boli jedno ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás jedno, aby svet uveril, že si ma ty poslal*“ (*Jn* 17, 21). Spoločenstvo nemalo byť ničím iným ako zdieľaním pravého Božieho života.

9. Ježišov mesiášsky plán však akoby stroskotal jeho smrťou na kríži. A predsa to nebol koniec príbehu. Vzkriesený Kristus premohol smrť. Tam, kde existoval hriech s celou svojou temnotou, rozdelením a strachom, tam sa teraz rozhojnila milosť so svojím svetlom, spoločenstvom a slobodou (porov. *Rim* 5, 17-21). Vzkriesený ukrižovaný Kristus znovu zhromaždil svoje spoločenstvo. Putá bratstva sa prehĺbili. Bol živý a budoval svoje spoločenstvo skrze ohlasované evanjelium, skrze sviatosť, osobitne cez vysluhovanie Eucharistie a službu tých, ktorým bolo zverené toto poslanie, skrze charizmy a vzájomnú lásku členov Cirkvi: „*Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách.*“ (*Sk* 2, 42). Tí, ktorí nasledujú Krista – rovnako počas jeho pozemského života, no ešte viac teraz – nie sú ponechaní sami na seba. Boli zjednotení v spoločenstve s Ježišom Kristom i medzi sebou skrze mnohé putá spoločenstva, ale zvlášť skrze Eucharistiu.

10. Apoštol Pavol vo svojom *Prvom liste Korint'anom* uvažuje nad významom Eucharistie ako sprítomnenia, hostiny spoločenstva a obety (porov. *1 Kor* 10, 16 – 22). Apoštol píše spoločenstvu, ktoré bolo obdarované mnohými darmi a službami, ale v ktorom boli aj mnohé vážne rozdelenia. Sv. Pavol ich chce priviesť späť, pretože vďaka Eucharistii sme spojení v spoločenstvo: „*Nie je kalich dobrorečenia, ktorému dobrorečíme, účasťou na Kristovej krvi? A chlieb, ktorý lámeme, nie je účasťou na Kristovom tele? Keďže je jeden chlieb, my mnohí sme jedno telo, lebo všetci máme podiel na jednom chlebe*“ (*1 Kor* 10, 16-17). Pavol používa pre „účasť“ slovo „spoločenstvo“. Prijímaním Eucharistie sa z mnohých členov spoločenstva stáva jedno telo, to znamená, že majú takú hlbokú účasť na Kristovom Tele a Krvi, že sa spolu stávajú Kristovým telom. Je to práve Ježiš Kristus, kto dáva zmysel a harmóniu rôznosti darov a služieb. Ľudia nepatria Kristovi takým spôsobom, ako keby

boli členmi sociálneho združenia alebo korporácie, ktorú Ježiš založil, ale sú v skutočnosti cez Eucharistiu vtiahnutí do hlbokej osobnej jednoty so vzkrieseným Kristom i medzi sebou navzájom.

11. Apoštol Pavol cíti, že musí znovu evanjelizovať spoločenstvo v Korinte, aby im objasnil, čo znamená spoločenstvo. Uvádza preto prastarý opis Poslednej večere (1 Kor 11, 17 – 33), čím chce zdôrazniť, že vo veľkonočnom tajomstve – sviatostne anticipovanom pri Poslednej večeri – nachádzame genetický kód identity Cirkvi ako spoločenstva. Koniec koncov, práve Ježišova obeta seba samého skrze jeho smrť a umučenie priniesla ľudstvu spásu a spása sa môže chápať ako spoločenstvo s Kristom a tiež medzi sebou. Eucharistia nám umožňuje a pozýva nás, aby sme prežívali toto spoločenstvo v našich životoch. To zahŕňa logiku zmierenia, odpustenia a vzájomného bytia jeden pre druhého.

Ved' ja som od Pána prijal, čo som vám aj odovzdal, že Pán Ježiš v tú noc, keď bol zradený, vzal chlieb, vzdával vďaky, lámal ho a povedal: „Toto je moje telo, ktoré je pre vás; toto robte na moju pamiatku.“ Podobne po večeri vzal kalich a hovoril: „Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi. Toto robte, kedykoľvek ho budete piť, na moju pamiatku.“ A tak vždy, keď budete jesť tento chlieb a piť tento kalich, zvestujete Pánovu smrť, kým nepríde. Kto by teda jedol chlieb alebo pil Pánov kalich nehodne, previní sa proti Pánovmu telu a krvi. Nech teda človek skúma sám seba, a tak je z toho chleba a pije z kalicha. Lebo kto je a pije, a nerozoznáva telo, ten si je a pije odsúdenie... A tak, bratia moji, keď sa schádzate jesť, čakajte jeden na druhého (1 Kor 11, 23-29. 33).

12. Svätý Pavol bol natoľko presvedčený o tom, že vďaka Eucharistii sme boli my a vzťahy medzi nami úplne premenené, že bol šokovaný, keď u Korint'anov zistil, že sú ľahostajní, zanedbávajú chudobných a majú všeobecný nedostatok vzájomnej lásky. Keď Pavol, zakladateľ tohto spoločenstva, hovorí o rozdeleniach v Korint'skom spoločenstve, ide tak ďaleko, že povie, že oni vlastne odsudzujú seba v tom zmysle, že svojím životom protirečia tomu, čo ohlasujú, keď slávia Eucharistiu. Eucharistia nie je morálnou povinnosťou; je v prvom rade a predovšetkým premenou, spôsobenou Ježišom Kristom. Máme tú česť byť pozvaní do spoločenstva v Kristovi a odpovedať našim životom na jeho volanie.

13. Ako sme už spomenuli v úvode tohto dokumentu, Druhý vatikánsky koncil znovu upriamil našu pozornosť na to, aká dôležitá je téma spoločenstva. Spoločenstvo medzi veriacimi v Kristovi je založené na zdieľaní svätých vecí. Existuje spoločenstvo vo viere, spoločenstvo sviatostí, spoločenstvo chariziem, no predovšetkým spoločenstvo lásky. Spoločenstvo sa rozširuje na zdieľanie duchovných i materiálnych dobier. Naše spoločenstvo nie je ohraničené len na ľudí na zemi, ale je to tiež spoločenstvo s tými, ktorí nás predišli a zvlášť so svätými.

14. Téma spoločenstva bola tiež predmetom dialógu medzi cirkvami. Anglikánsko-rímskokatolícka medzinárodná komisia (ďalej len ARCIC) vypracovala nasledujúci opis pojmu spoločenstva:

Jednota s Bohom v Kristovi Ježišovi skrze Ducha je srdcom kresťanskej *koinonie*. Spomedzi mnohých spôsobov užívania pojmu *koinonia* na rozličných miestach Nového zákona sa sústredíme na to, čo znamená vzťah medzi osobami vychádzajúci z ich účasti na jednej a tej istej skutočnosti (porov. *1 Jn* 1, 3). Boží Syn vzal na seba našu ľudskú prirodzenosť a zoslal nám svojho Ducha, ktorý nás opravdivo robí členmi Kristovho tela, takže sme schopní volať Boha ‚*Abba, Otče*‘ (*Rim* 8, 15; *Gal* 4, 6). Navyše, skrze toho istého Ducha Svätého sa stávame členmi toho istého Kristovho tela a adoptívnymi deťmi toho istého Otca a sme tiež navzájom spojení v úplne novom vzťahu. *Koinonia* medzi nami je určená našou *koinoniou* s Bohom v Kristovi. To je tajomstvo Cirkvi... Skrze Eucharistiu sú všetci pokrstení privádzaní do spoločenstva s Bohom – zdrojom *koinonie*. On je ten, ktorý zničil ‚*múry rozdelenia*‘ ľudstva (*Ef* 2, 14); on zomrel, aby zjednotil všetky Božie deti svojho Otca (porov. *Jn* 11, 52; 17, 20 nn).⁵

15. Život spoločenstva pre nás už začal tu na zemi, a to spôsobmi spomenutými vyššie, ale ešte nie je zavŕšený, kým nenastanú nové nebo a nová zem, ako prisľúbil Ježiš Kristus. Eucharistia je predzvesťou a prisľubom nového neba a novej zeme, kde život spoločenstva nikdy neskončí. Záverečné zvolanie Písma je ‚*Amen! Prid', Pane Ježišu!*‘ (*Zjv* 22, 20). Eucharistia nás v spoločenstve medzi sebou zameriava na túto budúcnosť, nie však ako na hrozbu, ale ako na lákavú ponuku. Vo svete, ktorý je príliš ustarostený o prítomnosť, nás Eucharistia pozýva, aby sme v nádeji otvorili naše srdcia pre budúcnosť, ktorú nám Boh prisľúbil. Skrze Eucharistiu anticipujeme túto novú budúcnosť v slovách a úkonoch, takže ono budúce spoločenstvo už môže byť naštepené na toto prítomné a už teraz môžeme okúsiť a prežívať to, čím sa ešte len staneme.

I. c) Význam témy

16. Téma spoločenstva sa prihovára ak jadrú našej identity a poslania zvlášť v čase, keď došlo k zásadným zmenám v podobách komunikácie a ľudských vzťahov. Viaceré tradičné interpersonálne siete a sociálne väzby sa vytratili; tým viac je preto potrebné nájsť nové modely vzťahov na regionálnej, národnej i globálnej úrovni. To prináša otázku, akým spôsobom vyjadruje Cirkev svoj vlastný život spoločenstva.

17. V Božom pláne je Cirkev znakom a nástrojom pre zjednotenie ľudí s Bohom a medzi sebou.⁶ Ako napísal Tertulián, jeden zo spisovateľov prvotnej Cirkvi, ‚sám kresťan nie je žiaden kresťan‘. V Eucharistii objavujeme genetický kód spoločenstva, ktorý spočíva v samotnom jadre identity Cirkvi.

Práve pri meditácii o význame eucharistického spoločenstva si uvedomujeme, že narušenie spoločenstva Kristovho tela zasahuje jadro evanjelizačného poslania Cirkvi. Schopnosť Cirkvi zintenzívniť svoj hlas v spoločnosti je vážne narušená, pretože sa ukázali jej vlastné chyby v živote spoločenstva, pričom mnohých pohoršili, či už to boli prejavy náboženského fanatizmu, bolestivé zneužitie autority, inštitucionalizmus alebo mentalita odsudzovania. Všetky tieto skutočnosti vyzývajú k neustálej vnímavosti na význam spoločenstva s Kristom i medzi sebou, a to vo všetkých aspektoch života. Zvlášť musíme nájsť nové spôsoby života spoločenstva pre mladých ľudí žijúcich v západnom svete, ktorý často popiera hodnovernosť viery. V súčasnosti platí oveľa viac ako v minulosti, že veľkou výzvou dneška je „urobiť z Cirkvi dom a školu spoločenstva“, so všetkým, čo to prináša pre inštitucionálnu reformu.⁷ Aby všetci jedno boli, aby svet uveril (porov. Jn 17, 21).

I. d) Eucharistia v Írsku

18. Druhý vatikánsky koncil definoval Eucharistiu ako „prameň a vrchol celého kresťanského života“⁸ a potvrdil, že „obsahuje celé duchovné dobro Cirkvi“.⁹ Už od čias sv. Patrika, mali írski katolíci Eucharistiu vo veľkej úcte. Zbožne ju slávil v malých kaplnkách na ostrovoch, v kláštorných dedinách, katedrálach a neskôr, v čase prenasledovania, na omšových skalách. Existuje mnoho pokladov, ktoré pripomínajú naše dedičstvo lásky k Eucharistii.¹⁰ Najstarší známy latinský eucharistický hymnus – *Sancti venite* sa našiel v *Bangorskom antifonári*, írskom mníšskom diele zo siedmeho storočia.¹¹ Bohatstvo eucharistických ilustrácií obsahuje aj slávna *Knih z Kellsu*. Eucharistický motív v najnovších írskych dejinách sa nachádza aj na obraze, ktorý sa spája so zjavením našej Pani v Knocku.¹² Vyššie spomenutý eucharistický kongres ako aj pápežova návšteva v roku 1979 potvrdili, že Eucharistia je u Írov na poprednom mieste. Omša mala pre tisíce írskych misionárov, ktorí priniesli vieru do Afriky, Ázie i Ameriky, ako aj pre mnohých írskych emigrantov v rôznych častiach sveta ústredný význam. Aj dnes sa Írsko vyznačuje jednou z najväčších účasí na nedeľnej omši v Európe. Počet ľudí navštevujúcich denne omšu je tiež pozoruhodný. V cirkevnom živote Írska má významné miesto eucharistická adorácia. Naďalej je veľmi populárny zvyk slúžiť omšu obetovanú za niekoho. V ostatnom čase sú eucharistické liturgie v Írsku obohatené prítomnosťou nových migrantov.

19. Íri si cenia Eucharistiu najmä s ohľadom na dar Ducha Svätého. Pravdepodobne to pochádza ešte od ich írskych predkov, ktorí tak ako iní ľudia, zanechali mocné znaky svojej túžby po Absolútne. Napr. prastarý kamenný monument v Newgrange (postavený okolo r. 3200 pr. Kr.) v Boyne Valley bol postavený tak, že vyjadroval ľudské hľadanie toho, čo ako jediné pretrváva – každoročné obnovenie zeme slnkom. Každoročná oslava zimného slnovratu v Newgrange bola v istom zmysle intuitívnou, snád' Duchom Svätým podnietenou oslavou kresťanského veľkonočného tajomstva, ktoré hovorí o zmierení, pokoji, jednote s Bohom i medzi sebou na kozmickej úrovni. Keď sa Íri stretli

s evanjeliom Ježiša Krista, objavili Eucharistiu ako veľký a pravý poklad, ktorý nás zjednocuje s Bohom, s tým, ktorý jediný je nepominuteľný, a medzi sebou navzájom v Kristovi, ktorý je „*Alfou a Omegou*“ ľudských dejín (porov. Zjv 1, 8).

20. V ostatnom čase sa však postoj k omši zmenil. Dnes mnohí hovoria, že už viac nenachádzajú v omši životodarnú silu, ani v nej nevidia nejakú spojitosť so svojím životom. Hovoria, že je nudná. Stratil sa zmysel pre tajomstvo. Existuje tendencia hľadať duchovné naplnenie mimo eucharistického spoločenstva Cirkvi. Vážnym problémom je disproporčne nižšia účasť mladých na omši. Spolu s poklesom počtu kňazov môže Írsko čoskoro pocítiť v súvislosti s Eucharistiou problém, ktorý je už prítomný v iných krajinách: na mnohých miestach sa nekonajú nedeľné slávenia.

21. Je jasné, že existuje mnoho dôvodov na zmenu postoja k omši – v neposlednej miere niekedy vlažné a neatraktívne slávenie liturgie. Napriek tomu v čase, keď mnohí pociťujú, že samotný zmysel pre Boha sa stráca ako slnko, ktoré zapadlo za horizont, je potreba obnoviť Eucharistiu a jej ústredné postavenie v ľudskom živote veľmi silno spojená so znovuobjavením pravej tváre Vteleného Boha, Boha, ktorý je láska, Boha ktorý prišiel medzi nás: „*Lebo kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi*“ (Mt 18, 20).

22. Konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu o posvätnej liturgii potvrdzuje, že pri obnove liturgie, „treba venovať čo najväčšiu pozornosť plnej a aktívnej účasti všetkého ľudu“.¹³ Svätý Otec Benedikt XVI. hovoril o dôležitosti poznania *ars celebrandi*, umenia sláviť liturgiu. Tí, ktorí zohrávajú osobitnú úlohu pri slávení – predovšetkým kňaz, ale tiež lektori, kantori, mimoriadni rozdávatelia svätého prijímania, tí, ktorí prednášajú modlitbu veriacich ako aj tí, ktorí sú zapojení do posluhovania alebo prinášania darov – majú byť dobre pripravení. V súčasnosti často skupiny z farnosti spoločne pripravujú liturgiu. V tom sú im nápomocné komentáre k omši, zvlášť tu spomeňme *Všeobecné smernice Rímskeho misála* a *Všeobecné smernice k lekciónáru*. Nik však nie je iba divákom na omši. Všetci sú povolaní, aby sa aktívne zapojili, aby vstúpili do tajomstva Eucharistie, aby sa snažili milovať sa navzájom, aby sa pozorne a zbožne zúčastnili a vnútorne sa zjednotili so všetkým, čo prebieha počas omše. Možno povedať, že aktívna účasť na omši sa má začať ešte pred aktuálnym slávením. Celé naše úsilie žiť evanjelium v jednotlivých momentoch a udalostiach nášho života, je tou najlepšou prípravou, aby sme sa naladili na to, čím je Eucharistia.

23. Jedným z plodov Druhého vatikánskeho koncilu bol obnovený *Rímsky misál* z roku 1970. Kým sa uskutoční eucharistický kongres, mal by byť vydaný anglický preklad *Latinského misála* z roku 2008. Tento nový anglický preklad misála zohľadňuje smernice zdôraznené v inštrukcii pre rímsky obrad pod názvom *Liturgiam authenticam*, ktorá vyzýva k presnejšiemu prekladu *Latinského misála*.¹⁴ Na eucharistickom kongrese sa bude používať anglický preklad misála 2008.

I. e) Sestry a bratia v Kristovi

24. Cieľom Medzinárodného eucharistického kongresu – inšpirovaným učením Druhého vatikánskeho koncilu – je stať sa príležitosťou, aby sestry a bratia z iných cirkví a cirkevných spoločenstiev zdieľali vnútorný obsah a múdrosť svojej skúsenosti Cirkvi a cirkevných štruktúr.¹⁵ Veľkú časť eucharistického učenia máme spoločnú. Je zrejmé, že mnoho cirkví a cirkevných spoločenstiev chápe seba ako eucharistických nasledovníkov, pričom slávia sviatosť Kristovho tela a krvi.

25. Mnohí veriaci vrelo prijali dokument *Krst, Eucharistia a Ministérium* z Limy z roku 1982 práve pre zdôraznenie učenia, ktoré máme spoločné. Početné bilaterálne rozhovory týkajúce sa Eucharistie, do ktorých je zapojená Katolícka cirkev, nás všetkých obohacujú. Pomáhajú katolíkom pochopiť svoju vieru hlbším spôsobom.¹⁶ V kontexte kongresu sa preto odporúča, aby sa spoločne študovali viaceré dokumenty, ktoré vzišli z týchto rozhovorov. Ide o dokumenty:

- Svetová rady cirkví:
  - *Text z Limy: Krst, Eucharistia a Ministérium* (1982);
- Spoločná komisia pre teologický dialóg medzi Rímskokatolíckou cirkvou a Pravoslávnu cirkvou:
  - *Tajomstvo Cirkvi a Eucharistie vo svetle tajomstva Najsvätejšej Trojice* (1982);
- ARCIC:
  - *Eucharistické učenie* (1971);
  - *Eucharistické učenie – objasnenie* (1979);
  - *Vysvetlenia ohľadom niektorých aspektov spoločných vyhlásení o Eucharistii a ministériu* (1994);
- Luteránsko-katolícky dialóg:
  - *Eucharistia* (1978);
  - Dialóg medzi katolíkami a reformovanými:
    - *Prítomnosť Krista v Cirkvi a vo svete* (1977);
- Metodisticko-katolícky dialóg:
  - *Správa z Dublinu* (1976);
  - *Milosť daná v Kristovi* (2006).

26. Vďaka čoraz bližším vzájomným kontaktom a spolupráci zakusujú kresťania vrúcnejšiu túžbu spojiť sa pri slávení Eucharistie Pána. Avšak napriek veľkému a bohatému ovociu dialógu naše cirkvi ešte nedosiahli zjednotenie v plnom spoločenstve okolo jedného eucharistického stola. Preto je to predovšetkým Eucharistia, pri ktorej kresťania najbolestnejšie pociťujú dopad svojho rozdelenia. Je

potrebné uznať ranu a bolesť tohto zranenia. Dokument z Limy (*Krst, Eucharistia a Ministerium*, b. 26) vyjadruje tragédiu tejto situácie, keď hovorí o jej dopade na misionárske svedectvo.

27. Druhý vatikánsky koncil načrtol dva základné princípy, ktorými sa riadi sviatostné zdieľanie. Prvým je svedectvo jednoty Cirkvi a druhý sa týka zdieľania v spôsoboch milosti. Svedectvo jednoty Cirkvi nedovoľuje – ako všeobecné pravidlo – zdieľať Eucharistiu s členmi cirkví, ktoré nie sú v úplnej jednote s Katolíckou cirkvou, ale milosť ktorá z tohto zdieľania plynie, niekedy schvaľuje túto prax. Nie je vždy ľahké kráčať s týmito dvoma princípmi. V podstate sú však komplementárne. Katolícke učenie nám pripomína, že tieto dva základné princípy sa musia vždy brať do úvahy spolu. Práve na základe toho Katolícka cirkev určila niektoré situácie, v ktorých – nakoľko existuje objektívne veľká a naliehavá duchovná potreba – členovia inej cirkvi, ktorí vyznajú vieru Katolíckej cirkvi v Eucharistiu, môžu prijať sväté prijímanie v Katolíckej cirkvi. Ide o tieto prípady (každý prípad musí byť posudzovaný osobitne): k svätému prijímaniu je pripustený rodič dieťaťa, ktoré je pokrstené počas omše, alebo prijíma prvé sväté prijímanie či birmovanie; rodič alebo manželka niekoho, kto je vysvätený; blízka rodina zomrelého na pohrebnej omši.

28. Nakoľko plné eucharistické zdieľanie všetkých kresťanov ešte nie je možné, je potrebné rozvíjať iné možné vyjadrenia spoločenstva.¹⁷ V našej túžbe po jednote nezačíname od nuly. Ak je Eucharistia prameňom a vrcholom kresťanského života, existuje široká škála toho, čo všetci môžeme a potrebujeme ďalej rozvíjať. Pretože krstom sme boli včlenení do jednej Kristovej cirkvi (*Gal 3, 28; 1 Kor 12, 13; Ef 4, 4*), existuje veľa spôsobov prítomnosti Ježiša Krista, ktoré treba pri slávení využiť, a zdieľať a spoločne prežívať. Naša krstná viera je bránou k mnohým formám vzájomného interkomúnia v dialógu života, ktorý poskytuje základ pre rôzne iniciatívy, zvlášť pokiaľ ide o naše spoločenstvo v Božom slove, ako sú ekumenické večery, programy a liturgie za pokoj, ekumenické púte, charitatívne diela pre chudobných a marginalizovaných, miestne pastoračné rady, evanjelizačné projekty, ako aj spoločné zapájanie sa do nových i starých spoločenstiev a združení pričlenených ku kláštorom, rehoľným rádom a hnutiam.

29. Dúfame, že eucharistický kongres bude fórom, ktoré rozvinie cesty spoločnej reflexie vo svetle mnohých pozitívnych skúseností, ktoré vznikli od Druhého vatikánskeho koncilu. Kongres by mal byť tiež príležitosťou k vdáčenému uznaniu cennej a často očividnej úlohy miešaných manželstiev pri budovaní spoločenstva s Kristom i medzi sebou ako kresťania rôznych cirkví. Spojme sa v spoločnej modlitbe za kongres – aby sa stal pre nás príležitosťou k prežívaniu užšieho spoločenstva života a lásky, aby sme mohli vstúpiť do tohto „vnútorného priestoru, v ktorom môže Kristus, prameň jednoty Cirkvi, účinne pôsobiť so všetkou mocou svojho Ducha Utešiteľa“.¹⁸

I. f) Eucharistický kongres je určený pre všetkých

30. Niekedy sa zvykne hovoriť, že fráza „tu prichádza každý“, ktorú použil James Joyce v jednom zo svojich diel, poukazuje nejakým spôsobom na pojem katolicity. Nakoľko Eucharistia obsahuje všetko, čo Boh vykonal a ešte vykoná v dejinách spásy pre celé ľudstvo, medzinárodný kongres o Eucharistii sa má dotknúť každého, vrátane súčasnej i budúcej generácie, pokrstených i nepokrstených. Druhý vatikánsky koncil nás učí, že keďže Ježiš Kristus zomrel za všetkých, „máme veriť, že Duch Svätý dáva všetkým možnosť, aby sa – spôsobom známym Bohu – stali účastníkmi na tomto veľkonočnom tajomstve“.¹⁹

31. Niet pochyb o tom, že pre niektorých je ťažké čo i len vstúpiť do dverí kostola po tom, čo zažili od kňazov a rehoľníkov alebo kvôli nečinnosti ich predstavených. Ďalší majú z mnohých iných dôvodov vlažný kontakt s Cirkvou, alebo sa do jej života zapájajú len pri mimoriadnych príležitostiach. Je však potrebné dúfať, že tí, ktorí sa z hocikákeho dôvodu cítia vzdialení od Cirkvi, sa možno zapoja a prídu sa pozrieť novým pohľadom na jej poslanstvo v kontexte kongresu. Dúfame, že objavia spoločenstvo, ktoré v ostatných rokoch celkom jasne uznalo svoje chyby a zlyhania, a ktoré sa teraz snaží v duchu pokánia a zmierenia uzdraviť pamäť a začať nanovo odhodlane *prežívať* Ježišovo životodarné poslanstvo a *hovoríť* o ňom.

32. V duchu povzbudení Druhého vatikánskeho koncilu sa dnes Cirkev chce učiť od svojich sestier a bratov, s ktorými spoločne kráča na svojej púti.²⁰ Každý môže prispieť k reforme Cirkvi. Vyjadrené slovami proroka *Izaiáša* 43, 19: „*Hľa, ja robím čosi nové, teraz to klíči, nebadáte?*“.

II. Spoločné putovanie k Eucharistickému kongresu 2012

33. Eucharistický kongres je viac než len podujatím, ktoré sa bude konať v júni 2012. Príprava na túto udalosť ako aj pokračovanie kongresu sú veľmi dôležité. Naďalej je prioritný program uzdravenia, obnovy a nápravy vzhľadom na pohoršenia zo sexuálneho zneužívania duchovnými. Usmernenia, ktoré nás majú viesť počas nasledujúceho roka a pol prípravy vychádzajú z učenia Druhého vatikánskeho koncilu. Nasledujúce body, ktoré sa sústreďujú na tému spoločenstva a evanjelizácie, sú čisto orientačné. V prvom rade je potrebné vnímať eucharistický kongres ako platformu pre evanjelizáciu, na základe ktorej začínajú sami katolíci cestu novej evanjelizácie.

II. a) Rozvoj ekleziológie a spirituality spoločenstva

34. Téma kongresu môže inšpirovať mnoho aktivít. Avšak prv, než by sme urobili praktické plány, je potrebné predovšetkým rozvíjať spiritualitu spoločenstva zameranú na stretnutie s osobou Ježiša Krista. Ako napísal pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Deus Caritas est*: „Na začiatku toho, že

je niekto kresťanom, nestojí etické rozhodnutie alebo veľkolepá myšlienka, ale skôr stretnutie sa s udalosťou, s Osobou, ktorá ponúka životu celkom nový horizont a tým aj zásadné smerovanie“ (1). Vo svetle ekleziológie spoločenstva Druhého vatikánskeho koncilu zameranej na osobu Ježiša Krista, možno povedať, že dnes Duch vedie celú Cirkev k tomu, aby rozvíjala spiritualitu spoločenstva, ktorá umožňuje uvidieť a stretnúť Ježiša Krista.²¹ Jeden z najmocnejších opisov spoločenstva – aký možno nájsť v textoch Magistéria adresovaných celej Cirkvi – vyjadrený slovami bratskej/sesterskej lásky, predstavujú slová pápeža Jána Pavla II., ktoré vysvetľujú kľúčové znaky spirituality spoločenstva, ktorá je koreňom každého povolania.²² Táto spiritualita sa má realizovať vo vzťahoch medzi biskupmi, kňazmi a diakonmi, medzi kňazmi a laikmi, medzi klérom a rehoľníkmi, medzi združeniami a cirkevnými hnutiami.

35. Spiritualita spoločenstva je predovšetkým „zameranie pohľadu srdca na tajomstvo trojjediného Boha, ktorý v nás prebýva a ktorého svetlo treba vnímať aj na tvári bratov a sestier vedľa nás“. Znamená tiež „schopnosť cítiť brata a sestru vo viere v hlbokéj jednote tajomného tela – Cirkvi, čiže ako „niekoho, kto patrí ku mne“. Pápež tu podčiarkuje nové „myslenie“ a „vnímanie“, ktoré prežíva s inými „ich radosti a bolesti... ich želania a... potreby“. To znamená ponúknuť im pravé a hlboké priateľstvo.

36. Spiritualita spoločenstva tiež zahrňuje schopnosť vidieť v druhom predovšetkým pozitívne prvky, aby sme ho prijímali a hodnotili ako Boží dar, a to nielen ako dar pre druhého, ktorý ho priamo prijal, ale aj ako „dar pre mňa“. Napokon Svätý Otec Ján Pavol II. poukazuje na to, že je potrebné vedieť našim bratom a sestrám „urobiť miesto“, nieť si „vzájomne bremená“ (*Gal 6, 2*) a premáhať egoistické pokušenia, ktoré nás neustále napádajú a budia rivalitu, karierizmus, nedôveru a žiarlivosť.

37. Svätý Otec Ján Pavol II. výrazným spôsobom uzatvára svoje úvahy o spiritualite spoločenstva, keď hovorí: „Nerobme si nijaké ilúzie: bez tejto duchovnej cesty by vonkajšie prostriedky len veľmi málo osožili spoločenstvu. Stali by sa bezduchými aparátmi, skôr „maskami“ spoločenstva, ako jeho možnosťami prejavit' sa a rásť“.

38. Na základe spoločne prežívanej spirituality spoločenstva môžeme a musíme kráčať k preskúmaniu dopadov ekleziológie spoločenstva na všetkých úrovniach cirkevného života. To so sebou prináša novú pozornosť voči Božiemu slovu, ako to navrhol Druhý vatikánsky koncil, vzrastajúci zmysel spoluzodpovednosti v pastoračnej starostlivosti, prednostnú lásku k chudobným a mládeži, znovuobjavenie charizmatického rozmeru Cirkvi a väčšie ocenenie dynamiky synodality v živote Cirkvi.

39. Obdobie prípravy na kongres je časom, keď sa znovu zameriame na význam nedeľnej omše v zmysle spoločenstva s Kristom a medzi sebou. Nedeľná „povinnosť“ nie je povinnosťou len kvôli nám samým, ale aj preto, že sme časťou spoločenstva a toto spoločenstvo trpí, keď ho opomíňame. Apoštolský list *Dies Domini* (2. júla 1998) je cenným zdrojom pre objasnenie mnohých hlbokých aspektov nedeľnej omše. Katechéza na túto tému môže zdôrazniť, že Eucharistia je tajomstvom Krista žijúceho a pôsobiaceho v Cirkvi chápanej ako spoločenstvo. Takáto katechéza môže tiež jasnejšie vysvetliť sociálne, etické a kultúrne dopady Eucharistie.

40. Rodina ako „domáca Cirkev“ hrá primárnu úlohu v živote Cirkvi. Vzájomné sebadarovanie sa muža a ženy vytvára novú skutočnosť spoločenstva, zdieľaného života, ktorý sa vlieva do života spoločnosti a Cirkvi. Cirkev často hovorila o manželskom charaktere Eucharistie, sviatosti Krista ženícha a jeho Nevesty. V apoštolskej exhortácii Svätého Otca Benedikta XVI. o Eucharistii *Sacramentum caritatis* čítame, že „v pavlavskej teológii je manželská láska sviatostným znakom lásky Krista k jeho Cirkvi, lásky, ktorá má svoj vrcholný bod na kríži, kde vyjadril svoje ‚zásnuby‘ s ľudstvom a kde je zároveň pôvod a stredobod Eucharistie. Preto Cirkev prejavuje osobitnú duchovnú blízkosť voči všetkým tým, čo založili svoje rodiny na sviatosti manželstva“(27). Eucharistický kongres 2012 je vzácnou príležitosťou skúmať, ako možno v súčasnej spoločnosti napomáhať rodine, aby prežívala svoj život spoločenstva a tiež objaviť, čo môže rodinný život ponúknuť – z bohatstva svojich mnohých rozmerov – širšiemu spoločenstvu Cirkvi. V tomto kontexte sa možno tiež zaoberať apoštolskou exhortáciou Svätého Otca Jána Pavla II. *Familiaris consortio* (1981) a jeho *Listom rodinám* (1995).

41. Prínos milujúcich manželstiev a stabilného rodinného života pre spoločné dobro sa nedá odmerať. Hlboký žiaľ rozpadnutých manželstiev a rozdelených rodín tak nadobúda oveľa väčšie rozmery. Cirkev si želá osloviť všetkých veriacich, ktorí sa nachádzajú v takýchto ťažkých okolnostiach, kde je potrebné pozorne rozlišovať rôzne situácie. Medzinárodný eucharistický kongres 2012 by mal rozvinúť to, čo je uvedené v *Sacramentum caritatis*: „Znovuzosobášení rozvedení však napriek ich situácii naďalej prináležia k Cirkvi, ktorá ich sprevádza s osobitnou pozornosťou, v túžbe, aby praktizovali, nakoľko je to možné, kresťanský štýl života prostredníctvom účasti na svätej omši, i keď nemôžu pristupovať k svätému prijímaniu, počúvaním Božieho slova, eucharistickou adoráciou, modlitbou, účasťou na živote spoločenstva, dôverným rozhovorom s kňazom alebo učiteľom duchovného života, venovaním sa charitatívnym službám, skutkom pokánia, úsilím vychovávať svoje deti.“(29).

II. b) Evanjelizácia

42. Cirkev je tu na to, aby evanjelizovala. Aby prinášala dobrú zvesť. Je povolaná k tomu, aby ukazovala cestu k šťastiu a naplneniu. V evanjeliu čítame o niektorých Grékoch, ktorí prišli k učeníkovi Filipovi počas púte do Jeruzalema na Paschu a chceli „vidieť Ježiša“ (porov. Jn 12, 21). Aj dnes ho chce vidieť mnoho ľudí. Títo ľudia, snáď ešte viac ako predtým, chcú, aby kresťania nielen o ňom „hovorili“, ale aby im ho ukázali“.

43. Eucharistia nás privádza do spoločenstva, ktorého pravá podstata je misionárska, evanjelizačná. Ak prežívame účinky Eucharistie, ukazujeme Ježiša Krista v našom osobnom živote i v živote spoločenstva. Spoločenstvo a evanjelizácia sú úzko prepojené. Ako napísal jeden súčasný autor, „je úplne jasné, že iba Boží ľud, ktorý sa nechal zhromaždiť v jednote a v jednom duchu, môže presvedčiť svet“.²³ Je to záväzok lásky, že premenení Eucharistiou odchádzame, aby sme premenili svet okolo nás tou láskou, s ktorou sme sa stretli v Eucharistii. Ideme v presvedčení, že cez nás Ježiš Kristus naďalej zasahuje všetkých, pričom buduje spoločenstvo: „*Čo sme videli a počuli, zvestujeme aj vám, aby ste aj vy mali spoločenstvo s nami*“ (1 Jn 1, 3).

44. Medzinárodný eucharistický kongres 2012 je preto časom, aby sme znovu spoločne prehodnotili dopady Eucharistie na evanjelizáciu. Na základe koncilovej ekleziológie misionárskej jednoty sa často hovorí o evanjelizačnom poslaní Cirkvi ako o „kruhoch dialógu“.²⁴ Vedeť dialóg jeden s druhým, s našimi sestrami a bratmi – kresťanmi iných náboženstiev. Dialóg sa rozširuje na všetkých ľudí dobrej vôle, či majú alebo nemajú náboženské presvedčenie, ktorí sa snažia budovať svet založený na dôstojnosti ľudskej osoby a hodnotách spravodlivosti a slobody, života a pokoja, solidarity s ľuďmi na okraji, vzdelávania a starostlivosti o chorých a ľudí v núdzi. Eucharistický kongres sa s týmto vedomím môže stať udalosťou ohlasovania, dialógu, zdieľania Dobrej zvesti a ponúknutím svedectva. To tiež znamená obnoviť naše povolania byť „*stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto nás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je v nás*“ (1 Pt 3, 15). Tu sa môžeme inšpirovať blahoslaveným Johnom Henry Newmanom, ktorý so zápalom skúmal vzťah viery a rozumu.

45. Cirkev nás dnes pozýva, aby sme boli vynachádzaví. Hovorí o potrebe novej evanjelizácie, ktorá je nová svojou energiou, metódou a výrazovými prostriedkami. Eucharistický kongres by mal zhrnúť a spojiť rôzne formy ľudovej eucharistickej zbožnosti do novej evanjelizácie Cirkvi.

46. Je vhodné, aby sa v rámci prípravy na Kongres nejakým spôsobom uznali – pred Bohom a pred ľuďmi – chyby spáchané členmi Cirkvi. Očistenie pamäte je základom pre jednotu i pre evanjelizáciu.

47. Eucharistické tajomstvo otvára naše oči pre sociálne, kultúrne a politické dopady evanjelia. Je to „škola čínorodej lásky k blížnemu“.²⁵ Môžeme si pripomenúť ako blahoslavená Matka Tereza z Kalkaty komentovala to, že v omši sa nám ukazuje Ježiš v chlebe, zatiaľ čo v slumoch vidíme Krista

a dotýkame sa ho v zničených telách a opustených deťoch. Opravdivá účasť na omši podnecuje preskúmanie našich osobných, sociálnych a inštitucionálnych vzťahov so všetkými našimi blízkymi. Eucharistický kongres 2012 môže byť príležitosťou, aby sme sa vo svetle sociálneho učenia Cirkvi zamysleli nad účinkami Eucharistie pri angažovaní sa Cirkvi pre napomáhanie spravodlivosti, pokoja a slobody. Zvlášť môžeme analyzovať ekonomický a politický život v zmysle spoločenstva vo svetle encykliky pápeža Benedikta XVI. *Caritas in veritate* (2009).

48. Skúmanie ochrany stvorenia z hľadiska logiky spoločenstva je ďalšou oblasťou, s ktorou sa možno počas prípravy na kongres aktívne zaoberať. Je to príležitosť zamýšľať sa nad tým, čo ohrozuje životné prostredie, ako aj nad kresťanskou nádejou, ktorá nás zaväzuje, aby sme zodpovedne pracovali na ochrane stvorenia. Eucharistia má univerzálny, a tak povediac, kozmický charakter, pretože „aj keď sa slávi na malom oltári dedinského kostola, sa v istom zmysle vždy slávi na oltári sveta. Eucharistia spája nebo so zemou. Zahŕňa a preniká celé stvorenstvo“.²⁶

49. Napokon, Medzinárodný eucharistický kongres 2012 by mohol byť príležitosťou zamýšľať sa nad obrovskými možnosťami, ktoré ponúkajú masmédiá a digitálna technológia pre budovanie celosvetovej ľudskej rodiny. Keď uvažujeme o poslanstve Eucharistie, môžeme nájsť duchovné, teologické a kultúrne perspektívy, ktoré majú čo ponúknuť pre reflexiu, ako chápať a najlepšie používať masmédiá.

II. c) Príbeh, ktorý nás bude viesť: učenici na ceste do Emáuz

50. Príbeh stretnutia Ježiša Krista s učeníkmi na ceste do Emáuz nám má veľa čo povedať na našej ceste smerom ku kongresu 2012 (*Lk 24, 13 -35*). Príbeh je obrazom, ktorý nás môže inšpirovať. Je to udalosť, ktorá sa stala „počas cesty“. Dvaja učenici, ktorí nasledovali Ježiša, spolu kráčajú a zhovárajú sa o nedávnych skľučujúcich a tajomných udalostiach, ktoré sa stali v Jeruzaleme – Ježišovo ukrižovanie a nájdenie prázdneho hrobu. „Cudzinec“ sa priblížil k nim a išiel s nimi. Nespoznali ho. Títo dvaja učenici boli rozčarovaní, smutní a mali slabú vieru, neboli schopní spoznať vzkrieseného ukrižovaného Ježiša. Ustrnutí vo svojej traume, nie sú schopní zbadat' niečo nové. Ale neznámy cudzinec vstúpi do ich rozhovoru. Rozprávajú mu príbeh o ukrižovaní, čo je takmer veľkonočným ohlasovaním. Jediné, čo chýba, je vzkriesenie! Ježišova smrť úplne zničila ich nádej na oslobodenie. A oni dúfali, že založí Božie kráľovstvo, čo bude mať dopad na ich vzťah k Bohu a medzi nimi v novovytvorenom mesiášskom spoločenstve. Namiesto toho ho však niektorí z ich vlastných vodcov vydali, aby bol odsúdený na smrť. Učenici sú dezorientovaní a smutní. Veci sa nestali tak, ako si predstavovali. Pravda, počuli prvé chýry o prázdnom hrobe od žien, ktoré nasledovali Ježiša, a ktoré prvé zvestovali vzkriesenie, ale aj to spôsobilo v týchto dvoch mužoch len chvíľkový údiv.

51. V tomto momente začína Ježiš, ktorý až doteraz pozorne počúval, rozprávať. On je tou Dobrou zvesťou, ktorú potrebujú zakúsiť! Prvé, čo urobí, zacieli všetko na Písmo, ktoré im pomôže pochopiť dielo Krista. Zdôrazňuje im základnú podmienku pre vstup do nového nebeského života s Bohom: trpieť a zomrieť ako Kristus, aby mohli povstať k novému životu. Cesta sa chýli ku koncu. Učeníci dosiahli cieľ svojej cesty. Nastáva noc. Naliehajú na Ježiša, aby zostal s nimi. Nespoznavame azda v tejto prosbe k Ježišovi, našu prosbu, aby zostal s nami v našom spoločenstve, keď sa priblíži noc skúšky?

52. Ježiš dodržiava predpisy spojené s obradom stolovania u Židov. Kresťanský čitateľ vníma jazyk eucharistického úkonu. Teraz sa Ježiš stáva hlavou rodiny, ako keď stoloval spolu s učeníkmi. Pripomína to skutočnosť, že pri Eucharistii sú veriaci pozvaní na nebeskú hostinu, ktorej predsedá sám vzkriesený Kristus. Dvaja učeníci zakúsili jeho prítomnosť. V Eucharistii konečne spoznali, kto je ten, čo s nimi kráčal po ceste. Keď ho spoznali, Ježiš im zmizol z očí. Jeho prítomnosť sa teraz stala „viditeľná“ novým spôsobom, skrze vieru. Stala sa „viditeľnou“ v samých učeníkoch, ktorých oči sa otvorili vďaka Písmu a Eucharistii. Učeníci aj teraz, rovnako ako predtým, pokračujú v Ježišovom poslaní šíriť Dobrú zvesť. On je v nich a medzi nimi.

53. V opise príbehu emauzských učeníkov nám evanjelista Lukáš zdôrazňuje, že predtým, než Ježiš otvoril oči učeníkom, otvoril im najprv Písma, čo je skutočnou prípravou na osobné stretnutie s ním vo viere. Lukáš nám tiež pomáha všimnúť si, že to bol Duch Svätý, ktorý v nich pôsobil, „rozohňoval“ ich srdcia (Lk 3, 16), keď Ježiš hovoril, vzbudzoval v nich vieru, vytváral nový vzťah so vzkrieseným Kristom a dával im silu vyjsť a svedčiť. Dvaja učeníci, o ktorých hovoríme, sa hneď vrátili do Jeruzalema, hoci už bolo neskoro. Je dôležité vrátiť sa do spoločenstva s inými, ktorí sú v Ježišovi Kristovi jadrom pozemskej Cirkvi. Tam počujú ohlasovanie jedenástich: „*Ježiš naozaj vstal a zjavil sa Šimonovi*“, teda Petrovi. Svedectvo Petra a apoštolov, ktorých si Ježiš vybral, bude rozhodujúce pre vieru vo vzkriesenie Ježiša. Ale učeníci idú tiež do Jeruzalema evanjelizovať. Títo dvaja učeníci idú, aby rozpovedali svoj príbeh o tom, čo sa stalo počas cesty, keď im neznámy spoločník vysvetľoval Písma a potom v ňom spoznali vzkrieseného Krista pri „*lámaní chleba*“. Posolstvo je jasné. Pre kresťanské spoločenstvo sú Písmo a Eucharistia hlavnými prameňmi stretnutia so vzkrieseným Kristom, ktorý z nás následne vytvára spoločenstvo medzi sebou, kde „druhý je Kristom“, a posíla nás evanjelizovať.

Druhá časť:

Časti omše, ktoré uvádzajú do témy kongresu

54. V druhej časti tohto dokumentu prejdeme k uvažovaniu nad témou kongresu. Žiadna syntéza nemôže celkom vystihnúť bohatstvo významov a odkazov obsiahnutých v Eucharistii. Ako uvádza *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, „Eucharistia vhodne naznačuje a obdivuhodne uskutočňuje účasť na Božom živote a jednotu Božieho ľudu, na ktorých sa zakladá Cirkev“.²⁷ V antifóne *O Sacrum Convivium*²⁸ nám sv. Tomáš Akvinský podáva krásny opis Eucharistie: „Ó, svätá hostina, pri ktorej prijímame Krista: slávi sa pamiatka jeho umučenia, duša sa naplňuje milosťou a dostávame závdavok budúcej slávy“.

55. Sv. Augustín hovorí, že omša je úkonom, uskutočňujúcim „celého Krista“, to znamená Ježiša Krista i jeho tela, Cirkvi. Ježiš Kristus je ten, kto skutočne predsedá Eucharistii. To on nás miloval ako prvý, už keď nás zhromaždil, hovoril k nám, pozdvihol naše modlitby a mocou Ducha Svätého ponúkol Otcovi seba samého za nás. To on nás sýti chlebom z neba, chlebom života, chlebom pravdy. Eucharistia nás upriamuje na slávny Kristov príchod. Cirkev celkom závisí od tohto Kristovho konania. Boží ľud sa modlí a ponúka seba samého Otcovi skrze Krista, s Kristom a v Kristovi, v jednote s Duchom Svätým. Každé spoločenstvo, ktoré sa zhromažďuje na omšu, bez ohľadu na to, aké je veľké, predstavuje univerzálnu Cirkev v tomto veľkom úkone Eucharistie. Omša ako taká je verejným aktom a nie súkromnou alebo individuálnou činnosťou.²⁹

56. Nasledujúca časť dokumentu je zoradená podľa štruktúry slávenia Eucharistie s cieľom sústrediť sa na tému kongresu. Pozorné štúdium častí a textov omše odhalí mnoho z duchovných pokladov Cirkvi. Keď sa v našom uvažovaní nad témou Medzinárodného eucharistického kongresu 2012 necháme viesť časťami omše, môžeme si všimnúť, že tri druhy spoločenstva medzi sebou súvisia: spoločenstvo s Kristom v našom blížnom; spoločenstvo s Kristom v Slove a spoločenstvo s Kristom vo sviatostných znakoch chleba a vína. Naše uvažovanie bude v každej časti začínať citátom z príbehu o učeníkoch na ceste do Emáuz.

III. Úvodné obrady omše:

Putovanie v spoločenstve s Kristom v našom blížnom

„V ten deň išli dvaja z nich do dediny zvanej Emauzy... Ako sa tak zhovárali a spoločne uvažovali, priblížil sa k nim sám Ježiš a išiel s nimi... Tak sa priblížili k dedine, do ktorej šli, a on sa tváril, že ide

d'alej. Ale oni naň naliehali: „Zostaň s nami, lebo sa zvečerieva a deň sa už schýlil!“ Vošiel teda a zostal s nimi.“ (Lk 24, 13-15. 28 –29)

III. a) Vzkriesený ukrižovaný Kristus nás zhromažďuje

57. Učeníci na ceste do Emáuz prosili Ježiša, aby zostal s nimi. Tým sa vlastne stal akoby otcom rodiny, ktorý ich zhromaždil na eucharistickú hostinu. Keď sa začína omša, ľudia sa zhromažďujú na jednom mieste, priťahovaní samým Ježišom Kristom.

58. Keď sa schádzame, vytvára sa na danom mieste cirkevné zhromaždenie. Keď sv. Pavol píše o účasti na Pánovej večeri, používa zvrät („*keď sa schádzate...*“ [1 Kor 11, 18. 20; porov. 14, 26]), ktorý zodpovedá slovu používanému v gréčtine pre Cirkev (*ekklēsia*) a hebrejskému výrazu pre zhromaždenie Božieho ľudu (*qahal*). Ježiš Kristus, ktorý vždy stojí na čele Cirkvi, a ktorý neviditeľne, no skutočne predsedá omši, zhromažďuje svoj kňazský ľud (porov. 1 Pt 2, 9). On je ženích svojho vyvoleného ľudu, Cirkvi, pričom nás pozýva nanovo vstúpiť do „hostiny-pamiatky“, v ktorej sa raz a navždy uskutočnená udalosť spásy stáva účinne prítomnou. Náš spev na omši sa stáva splynutím do jedného hlasu, ktorý vyjadruje skutočnosť, že my sme tento ľud jedného srdca a jednej duše, vzdávajúci slávu Bohu.

59. Naše zhromaždenie sa na omši je takou samozrejmovou vecou, že ľahko môžeme prehliadnuť jeho význam. Predsa však je v ére, keď stretávanie s inými sprostredkujú technológie, televízia, internet a mobilné telefóny viac ako priamy ľudský kontakt tvárou-v-tvár – zvlášť v anonymite veľkomiest – dobré znovu objaviť tento najsamozrejmější znak omše: že zhromažďuje ľudí rôzneho veku, zázemia a záujmov. Naozaj, jedným z najstarších výrazov pre Eucharistiu je *synaxis* – schádzanie sa spolu, zhromaždenie.

60. Sprievod signalizuje začiatok slávenia. Tento sprievod – väčší alebo menší – nám pripomína cestu nášho života. Všetci sme spoločne na tejto svätej ceste. Izraelský ľud putoval po púšti „na orlích krídlach“ pod vedením Mojžiša, Jozueho a iných smerom k zaslúbennej zemi (*Ex 19, 4*). Boh im dával mannu ako pokrm na cestu. Sám Ježiš zhromaždil učeníkov okolo seba a spolu vystúpili do Jeruzalema. V hlbšom zmysle Ježiš hovoril o svojej ceste ako o prechode z tohto sveta k tomu, ktorého nazýval „Abba“, Otče. Ako vidíme v prípade dvoch učeníkov na ceste do Emáuz, po jeho smrti a vzkriesení, vzkriesený ukrižovaný Ježiš znovu zhromažďuje svoje mesiášske spoločenstvo, ktoré bolo zdrvené zdanlivým úplným krachom jeho misie. Ježiš premenil svojich učeníkov, aby nasledovali to, čo vzápätí nazvali „Cestou“ (sám Ježiš Kristus je cesta, pravda a život [*Jn 14, 6*]). Na každej omši Ježiš Kristus zhromažďuje ľud, aby slávil veľkú pamiatku jeho utrpenia, smrti a zmŕtvychvstania. Táto pamiatka nás spája a robí nás účastnými na víťazstve našej Hlavy, nového

Jozueho, ktorý nás vedie po ceste do novej zaslúbenej zeme – spoločenstva s Kristom i medzi sebou navzájom.

61. Hneď pri úvodnom pozdrave, keď biskup alebo kňaz, konajúc v osobe Krista hovorí „Pán s vami“ a ľud odpovedá „I s duchom tvojím“, uznávame skutočnosť, že Ježiš Kristus je prítomný medzi nami, pričom naplňa a prevyšuje každú našu túžbu zhromaždiť sa. Vedť nám prisľúbil: „*Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi*“ (Mt 18, 20). Ale keď povieme, že Ježiš je medzi nami, tiež si pripomíname, že On chce, aby sme boli tam, kde je On – v samom Božom srdci.

62. Naozaj, na úplnom začiatku omše, keď robíme znak kríža na našom tele, pripomíname si, že nie sme iba súčasťou partikulárnej cirkvi, ktorá sa klania vzdialenému Bohu. Nie sme akosi mimo Boha, ale skrze Ježiša Krista sme „vo vnútri“, čo znamená, že pokrstení veriaci, ktorí už majú účasť na Božom živote, akoby už prežívali Božie vnútorné vzťahy milujúceho spoločenstva medzi Otcom, Synom a Duchom. Ježiš, náš veľkňaz, ten, čo predsedá našej modlitbe, stojí pred trónom milosti, a prihovára sa za nás. Prostredníctvom liturgického obradu sme vtiahnutí do dynamiky lásky, ktorá k nám prichádza v Kristovi Ježišovi, ťahá nás v Duchu k Otcovi, a tak otvára naše oči pre sestry a bratov v spoločenstve viery. Áno, sme v budove, ktorá sa volá kostol, ale v skutočnosti sme tiež v posvätnom priestore, ktorý pre nás otvoril Duch Svätý. V tejto duchovnej atmosfére Trojjediného Boha, ktorý je láska (1 Jn 4), sme pozvaní objaviť každého bližneho ako sestru či brata, s ktorými sme spojení, pretože každý je sestrou či bratom, za ktorého Ježiš zomrel (porov. 1 Kor 8, 11).

III. b) Úkon kajúcnosti a „kolekta“ – v solidarite medzi sebou

63. Hneď po úvodnom pozdrave v omši „Pán s vami“ a uvedomení si veľkého diela, ktoré začíname sláviť, máme možnosť – skôr než budeme počúvať Božie slovo – zostať vo chvíli ticha a následne vyznať naše hriechy a prijať Božie odpustenie. Iba Boh môže odpúšťať hriechy. No v *Jánovom evanjeliu* čítame, ako večer v prvý deň týždňa, Ježiš udelil dvanástim moc odpúšťať hriechy (Jn 20, 21 – 23). Urobil to prostredníctvom prijatia Ducha, čo symbolizovalo Ježišovo dýchnutie na nich. Spoločenstvo, ktoré sa zhromaždí na omšu, hľadá odpustenie nie ako jednotlivci, ale ako spoločenstvo, keďže v našej potrebe odpustenia existuje solidarita. Spoliehame sa v modlitbe na naše spoločenstvo s Máriou, anjelmi a svätými a všetkými našimi bratmi a sestrami. Zaväzujeme sa znovu začať svoju krstnú cestu, milovať Boha a svojho bližneho celým srdcom a myslou. Obrad posvätenia vody a pokropenia na začiatku omše zdôrazňuje toto puto medzi našim krstom a účasťou na Eucharistii. Spev Glória je príležitosťou, aby sme spoločne pozdvihli hlas chváliac Boha za každý dobrý dar, v prvom rade za dar jeho Syna.

64. Pozvanie kňaza, „modlime sa“ vedie ku „kolekte“, ktorá uzatvára úvodné obrady omše. Sme pozvaní k tichu a modlitbe. Je to pozvanie spojiť všetky modlitby v našich srdciach a spoločne ich vyjadriť v „kolekte“ Cirkvi, „kolektívnej“ modlitbe k Bohu Otcovi, skrze Krista, v Duchu Svätom. V skutočnosti – vštepený do viery, nádeje a lásky – je náš život pozvaný, aby sa rozšíril na „áno“ Bohu, vyjadrené v láske k blížnemu a dennej modlitbe. To je najsilnejšie vyjadrené v omši. Prinášame so sebou celý náš osobný a rodinný život. Nesieme so sebou pred Pána radosti i bolesti, nádeje a túžby celej Cirkvi a celého ľudstva. Potrebujeme túto chvíľu na začiatku omše, keď si pripomíname a ďakujeme Bohu za preukázané dobrodenia voči nám a prosíme ho o nové dary. Kolekta často obsahuje hlboké myšlienky týkajúce sa sviatku alebo liturgického obdobia.

IV. Liturgia slova:

Spoločenstvo s Kristom v Božom slove

„A počnúc od Mojžiša a všetkých Prorokov, vykladal im, čo sa naňho v celom Písme vzťahovalo... Tu si povedali: ‚Či nám nehorelo srdce, keď sa s nami cestou rozprával a vysvetľoval nám Písma?‘“ (Lk 24, 27. 32)

IV. a) Dvojaký stôl Slova a Chleba života

65. V príbehu z Emáuz vidíme vzkrieseného Ježiša ako vyčíta dvom učeníkom, že nedostatočne živili svoju vieru Písmom. *„Vy nechápaví a ťarbaví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci!...“ (Lk 24, 25).* Prv, než im otvoril oči, aby ho spoznali pri lámaní chleba, otvára Ježiš učeníkom Písma a vysvetľuje ich. Stretnutie s Ježišom v Písme je, inými slovami, vnútorne spojené s osobným stretnutím s ním vo viere pri lámaní chleba. Šiesta kapitola *Evanjelia podľa Jána* tiež poukazuje na to, že prijatie Chleba života nemôže byť oddelené od počúvania slova Ježiša Krista, viery v neho a života z neho.

66. Dejiny izraelského národa rozprávajú príbeh ľudu vedeného živým Božím Slovom. Svet bol stvorený Slovom. Proroci ohlasovali Pánovo slovo. Slovo sa chápalo tak, akoby bolo osobne prítomné. Izraelský ľud pochopil, že tak ako dážď a sneh, ani Božie slovo sa nevráti bez toho, vyplnilo to, na čo bolo poslané (*Iz 55, 10n*). V listoch sv. Pavla sa Božie slovo tiež predstavuje ako niečo živé a aktívne. Pavol odporúča starších v Efeze Slovu, ktoré buduje (porov. *Sk 20, 32*). V prológu *Jánovho evanjelia* čítame, ako Ježiš naplnil všetko, čo sa malo uskutočniť podľa Božieho slova v Starom zákone. Ježiš je Slovo, *„ktoré sa stalo telom“*; prebývalo medzi nami (*Jn 1, 14*). Existuje vnútorné spojivo medzi Ježišom, Slovom, ktoré prišlo z neba, jeho slovami života odovzdanými v Svätom písme a Chlebom života, ktorý nám Ježiš dáva ako našu duchovnú potravu. *Prvý Jánov Jánov* začína opisom toho, čo apoštoli počuli, videli, na čo hľadali a čoho sa dotýkali: Slova života.

67. Podľa pradávnej tradície sa Písmo číta na každej omši. Sv. Justín okolo roku 150 p. Kr. opisuje omšu takým spôsobom, ktorý je aj dnes pre nás ľahko zrozumiteľný, keď načrtáva základné body poriadku eucharistického slávenia, ktoré zostávajú rovnaké až dodnes. Spomína, že „sa čítajú listy apoštolov alebo spisy prorokov“, pokiaľ to čas dovoľí a keď lektor skončí, predsedajúci v príhovore vysvetlí a povzbudí k nasledovaniu týchto dobrých príkladov“. ³⁰

68. Mnoho patristických a koncilových textov nachádza paralelu medzi Eucharistiou a Slovom, uznávajúc prítomnosť Krista v Písme, ako napr. sv. Ignác Antiochijský, ktorý potvrdzuje: „Mojím útočiskom je evanjelium, ktoré je pre mňa ako Ježišovo „telo““. ³¹ Caesarius z Arles píše: „Povedzte mi bratia a sestry, čo je podľa vás dôležitejšie: Božie slovo alebo Kristovo telo? Ak chcete odpovedať správne, musíte bez pochybností povedať, že Božie slovo nie je menej než Kristovo telo. A preto, keď sa dotýkame Kristovho tela a dávame taký veľký pozor, aby nič z neho nespadlo z našich rúk na zem, nemáme vari s rovnakou starostlivosťou dbať o to, aby Božie slovo, ktoré sa nám ponúka a dáva, nezmizlo z nášho srdca, k čomu by došlo, keď myslíme na niečo iné? Nie je o nič menej trestuhodné nedbalo počúvať Božie slovo ako nechať spadnúť na zem Kristovo telo““. ³² Svätý Hieronym tiež prirovnáva Pánovo telo a krv k poznaniu Písma: „Zaiste, aj keď Pánovo telo je pravý pokrm a jeho krv je pravý nápoj... máme výhodu v našom aktuálnom živote vo svete, že sme schopní prijímať jeho telo a piť jeho krv nielen v tajomstve, ale tiež v čítaní Písem. Pravý pokrm a pravý nápoj, ktorý si berieme z Božieho slova je poznanie Písem. Kto neje moje telo a nepije moju krv...““. ³³ A pripomeňme si tiež slávny Hieronymov výrok: „Nepoznať Písmo znamená nepoznať Krista““. ³⁴ Mnoho vynikajúcich vecí bolo povedaných o význame Božieho slova na Druhom vatikánskom koncile. ³⁵ Jednou z veľkých zásluh koncilu je, že povzbudil k tomu „aby sa veriacim pripravil čím bohatší stôl Božieho slova, majú sa im štedrejšie otvoriť poklady Biblie““. ³⁶

69. *Všeobecné smernice Rímskeho misála* používajú obraz „stola“ Božieho slova a Kristovho Tela, okolo ktorého sa zhromažďujeme na omši a poukazujú na spojenie medzi liturgiou slova a eucharistickou liturgiou: „Omša sa skladá z dvoch častí: z liturgie slova a z liturgie Eucharistie, ktoré tak úzko súvisia, že tvoria jeden úkon kultu. V omši sa pripravuje stôl jednak Božieho slova, jednak Kristovho tela. Veriaci sa tu poučujú a živia““. ³⁷

70. Hlavná časť liturgie slova sa skladá z čítaní zo Svätého písma a zo žalmu medzi čítaniami. Nasleduje homília, vyznanie viery a všeobecné modlitby alebo modlitby veriacich, ktoré ju uzatvárajú. Je pravda, že táto časť liturgie obsahuje mnoho vypovedaných a počutých slov, a v tom prúde slov v dnešnom svete je ľahké presýtiť sa slovami a stať sa otupením, pokiaľ ide o ich význam. Predsa však sme všetci mali skúsenosť správneho slova, vypovedaného v správny čas, ktoré nám veľmi pomohlo. Slová môžu utešiť či povzbudiť, vytvoriť alebo obnoviť priateľstvo, vyjadriť lásku alebo rozhodnutie.

Slová komunikujú viac než len informáciu! Sú nositeľom interpersonálneho vzťahu. Oveľa viac to platí u Ježiša Krista, ktorý sám hovorí a je prítomný vo svojom slove, keď sa číta v Cirkvi, v Božom slove, ktoré vytvára spoločenstvo.³⁸

IV. b) Mocou Ducha nás Božie slovo „pripodobňuje Kristovi“ pričom nás zjednocuje

71. Liturgia slova je dôležitou chvíľou, pretože umožňuje zhromaždenému spoločenstvu bohaté a účinné stretnutie s Ježišom Kristom v jeho slove, vytvárajúc našu jednotu s ním a medzi sebou. Toto stretnutie sa uskutočňuje v sile Ducha Svätého. Ako čítame vo *Všeobecných smerniciach k lekcionáru*: „A tak Božie slovo predkladané ustavične v liturgii je stále živé a účinné mocou Ducha Svätého“.³⁹ Liturgia slova nás vedie k aktívnemu dialógu, v ktorom pôsobí Duch. Duch Svätý v nás vskutku vzbudzuje účinnú odpoveď na Božie slovo, aby sme sa identifikovali s tým, čo počúvame a slávime v liturgii a aby sme uskutočňovali to, čo nám hovorí slovo (porov. *Jak 1, 22*).

72. Božie slovo z nás vytvára spoločenstvo nielen mocou Ducha ale cez dialóg-stretnutie s Ježišom Kristom v Slove, lebo ak sme mu otvorení, „pripodobňuje nás Kristovi“, to znamená spôsobuje určitú smrť a vzkriesenie v našom živote; zomieranie toho, čo svätý Pavol nazýva „starým človekom“, aby sme boli „novým človekom“, Kristom v každom z nás, ktorý napĺňa to, čím sme v Božom pláne (porov. *Ef 4, 22-23*). Božie slovo, ktoré nás udržuje v živom spoločenstve so svedectvom apoštolov, odovzdávanom cez Písmo, nám pomáha hlbšie pochopiť našu krstnú identitu: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (*Gal 2, 20*). A ak Kristus žije v nás, potom sme všetci jedno: „Už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi“ (*Gal 3, 28*).

73. Ako nás to učí Ježišovo podobenstvo o rozsievачovi, ktorý ide rozsievať semeno (*Mk 4, 1-20*), Božie slovo obsahuje silu Božieho kráľovstva. Môže priniesť veľa úrody. Preto Božie slovo ohlasované a počúvané na omši môže veľmi silno pôsobiť v našom živote, čo môžeme vidieť v dejinách Cirkvi, keď v živote mnohých ľudí, ktorí počúvali Slovo na omši, došlo k veľkým udalostiam, takže to zmenilo ich život. Áno, Božie slovo je prorocké a znepokojujúce! Stačí si spomenúť na sv. Antona pustovníka. Keď počul slová evanjelia ohlásené na omši – „Ak chceš byť dokonalý, chod', predaj, čo máš, rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma!“ (*Mt 19, 21*), uskutočnil ich, a to úplne zmenilo jeho život. Stal sa zakladateľom mníšskej tradície v Cirkvi, mníšstva, ktoré podnietilo alebo inšpirovalo bezpočet komunít charakterizovaných radikálnym spôsobom spoločenstva. Podobne sv. František z Assisi, u ktorého stretnutie s Božím Slovom spôsobilo vznik reformného františkánskeho hnutia. A tak je praktická rada sv. Jána Zlatoústeho, ktorú vyslovil v prvých storočiach Cirkvi, stále veľmi cenná. Tento pri rozhovore s istým

človekom poznamenal: „Keď ideš domov spolu so svojou manželkou a deťmi, mal by si vziať Písmo a znovu prečítať, zopakovať Božie slovo, ktoré si počul (v Cirkvi)“.⁴⁰

IV. c) Homília, Vyznanie viery a Modlitba veriacich

74. Dalo by sa povedať, že homília je pre liturgiu slova tým, čo lámanie chleba pre obrad prijímania. Jej cieľom je povzbudiť k prijatiu Slova, takého aké skutočne je, Božieho slova, a k jeho uskutočňovaniu v momentoch a udalostiach nášho života. Slovo „homília“ pochádza z gréckeho slova, ktoré znamená „dôverná konverzácia“ alebo „srdce hovorí srdcu“. Prostredníctvom homílie sa hovorené Božie slovo a liturgia Eucharistie spolu stávajú „ohlasovaním obdivuhodných Božích diel v dejinách spásy alebo v Kristovom tajomstve“.⁴¹ Ten, kto prednáša homíliu, ak má pomôcť ľuďom porozumieť Krista, vysvetľujúc niektoré aspekty čítaní zo Svätého písma alebo iného textu z ordinária alebo z propria omše toho dňa, musí brať do úvahy tak slávené tajomstvo ako aj osobitné potreby poslucháčov.⁴² Cieľom homílie je vysvetliť Božie slovo a pomôcť ľuďom objaviť „spôsob života“ v spoločenstve s Kristom i medzi sebou, ktorý vyviera z Eucharistie.

75. Krédo alebo Vyznanie viery recitované na nedeľnej Eucharistii obsahuje veľké tajomstvá viery. Krédo je ako naša identifikačná karta, vyjadrujúca bežným jazykom viery naše spoločenstvo vo viere. *Katechizmus* poznamenáva, že „vyslovovať s vierou Vyznanie viery znamená vstúpiť do spoločenstva s Bohom Otcom, Synom a Duchom Svätým, ako aj do spoločenstva s celou Cirkvou, ktorá nám odovzdáva vieru a v ktorej lone veríme“.⁴³ Naozaj, keď sa v prvotnej Cirkvi používali na kresťanských hroboch rôzne formy výrazu „in pace“ (v pokoji), tento zvrät nebol iba modlitbou za večné odpočinutie človeka, ktorý zomrel, ale potvrdením, že zomrelý žil v spoločenstve viery Cirkvi. Zakaždým, keď recitujeme Vyznanie viery, potvrdzujeme našu vieru v Trojjediného Boha, definitívny zdroj a vzor cirkevného spoločenstva. Cirkvev je potrebné chápať ako „ľud zhromaždený jednotou Otca a Syna a Ducha Svätého“.⁴⁴

76. Po Vyznaní viery prednášame v Modlitbe veriacich naše prosby za potreby celej Cirkvi a za spásu celého sveta. V modlitbách veriacich rozširujeme vedomie o našom spoločenstve poza hranice modliaceho sa spoločenstva zhromaždeného na danom mieste. Modlíme sa s dôverou, spoliehajúc sa na Ježišov prísľub, že „*ak budú dvaja z vás na zemi jednomyselne prosiť o čokoľvek, dostanú to od môjho Otca, ktorý je na nebesiach*“ (Mt 18, 19). V tejto chvíli stojíme s Ježišom pred trónom milosti, prihovárajúc sa za celé ľudstvo. Príhovor je forma modlitby, ktorú nachádzame v prastarom vzore synagogálnej modlitby, ktorý kresťania prebrali a vložili do svojho slávenia Eucharistie hneď od začiatku. Modlitba veriacich nie je niečo, čo možno považovať za samozrejmé. Katechumeni boli pred Modlitbami veriacich vyzvaní, aby odišli. Je privilegiom byť súčasťou modliaceho sa spoločenstva spojeného s Kristom i medzi sebou.

V. Liturgia Eucharistie: Spoločenstvo s Kristom v Eucharistii

„A keď sedel s nimi pri stole, vzal chlieb a dobrorečil, lámal ho a podával im ho“ (Lk 24, 30)

V. a) Príbeh korešpondujúci s poslednou večerou

77. Pri opise vrcholného momentu príbehu z Emáuz zobrazuje Lukáš vzkrieseného Krista konajúceho tie isté základné úkony, ktorý robil pri rozmnožení chleba a pri Poslednej večeri. Ježiš berie chlieb, požehnáva ho, láme a rozdáva ho. Lukáš sa tu jasne odvoláva na Eucharistiu. Naozaj, zo štyroch opisov ustanovenia Eucharistie pri Poslednej večeri uvedených v Písme (porov. *Matúš* 26, 17-35; *Marek* 14, 12-31; *Lukáš* 22, 7-38; *I Kor* 11, 23-26), môžeme zistiť, že išlo o liturgický text používaný v prvých apoštolských spoločenstvách, v ktorom sú zhrnuté Ježišove slová a úkony pri Poslednej večeri.

78. *Všeobecné smernice Rímskeho misála* nám v bode 72 pripomínajú, že eucharistická liturgia zodpovedá Kristovým slovám a úkonom pri Poslednej večeri, ktoré nám boli odovzdané v Písme a Tradícii:

- Pri príprave darov sa na oltár prináša chlieb a víno s vodou, čiže tie prvky, ktoré Kristus vzal do svojich rúk;
- V eucharistickej modlitbe sa vzdáva Bohu vďaka za celé dielo spásy a obetované dary sa stávajú Kristovým telom a krvou;
- V lámaní chleba a v prijímaní veriacich prijímajú mnohí z jedného chleba Pánovo telo a z jedného kalicha Pánovu krv, ako to kedysi prijímali apoštoli z rúk samého Krista.

V. b) Príprava darov: znaky lásky, vzdávania vďaky a spoločenstva

79. Na začiatku eucharistickej liturgie sa dary chleba a vína, ktoré sa stanú Kristovým telom a krvou, prinášajú na oltár. Sú to jednoduché elementy, znaky Božej lásky, predstavujúcej v mikrokozme dary stvorenia, ktoré nám Boh daroval a ktoré vytvárame pomocou našej práce a kreativity. Predloženie darov na oltár preberá Melchizedechov úkon a „zveruje Stvoriteľove dary do Kristových rúk. On vo svojej obete privádza k dokonalosti všetky ľudské pokusy prinášať obety“.⁴⁵

80. V obetovaní chleba a vína sa odráža židovská liturgia s jej formulou požehnaní nazývaného *berakah*. Požehnanie *berakah* nie je iba rituálnym požehnaním vecí, ale je skôr vzdávaním vďaky

Bohu za jeho dobrodenia a zázraky, ktoré vykonal pre svoj ľud. Vyjadruje obdiv a vieru, ako aj potrebu dať úplnú odpoveď Bohu, ktorý uzavrel so svojím ľudom zmluvu, ktorá ich navzájom spojila. Preto, že Boh nás miloval ako prvý, prichádza, aby sa stretol so svojím ľudom a požehnal nás, aby sme tak mohli oslavovať zázraky spásy, ďakovať mu a požehnávať jeho meno.

81. Chlieb a víno predložené v tomto momente omše sú znakmi, ktoré nás pripravujú na to, čo má prísť. Boh premení chlieb a víno na oslávené telo a krv svojho Syna. Potom nám bude jeho oslávený život odovzdaný vo forme pokrmu a nápoja, ktorý nás posilní a spojí nás ako spoločenstvo. Keď v obrade prijímania budeme požívať, prehĺtať a tráviť chlieb premenený na chlieb z neba, a takto ho v istom zmysle „zničíme“, toto „zničenie“ bude skutočne „naším utváraním“, pretože to z nás vytvára v Kristovi spoločenstvo medzi sebou. Tak sa pri príprave darov otvárame pre Božie pôsobenie, ktoré premení chlieb a víno na Kristovo telo a krv, a robíme seba schopnými premeniť sa na nástroje spoločenstva. Pridanie kvapky vody do kalicha môže tiež byť chápané ako zdôraznenie našej ľudskosti, ktorá sa má zjednotiť so sebaobetovaním Ježiša Krista, ktoré si pripomíname v Eucharistii a v ktorom sme jedno.

82. Príprava darov nám tiež pomáha uvedomiť si, že sme zapojení do toho, čo sa niekedy nazýva „kozmickej liturgie“, t.j. pohyb celého stvorenia smerom k poslednému eschatologickému cieľu – oslave Boha a premene sveta. Cieľom Eucharistie je začať už tu a teraz pretváranie celého kozmu v Krista, aby tak uctieval Boha, ktorý bude „všetko vo všetkom“ ako píše sv. Pavol (*1 Kor 15, 28*). Skutočnosť, že používame chlieb a víno, jednoduché prvky stvorenia, nám pripomína posvätnosť stvorenia. Svet nie je niečo indiferentné, nejaký surový materiál, aby sme ho použili na to, na čo sa nám hodí. Je to svet stvorený Bohom a tvorí základnú súčasť Božieho plánu. Svet súvisí s ľudstvom a s našim povolaním stať sa synmi a dcérami v jedinom Božom Synovi, Ježišovi Kristovi (porov. *Ef, 1, 4-12*). Eucharistia má kozmický charakter. Teilhard de Chardin nádherne napísal, že Eucharistia je „hymnom univerza“.

83. Často sa na omši pri príprave chleba a vína koná aj zbierka, alebo sa vtedy prinášajú k oltáru dary pre chudobných, čím sa podčiarkuje silné puto medzi Eucharistiou a prikázaním lásky k bližným. Vieme, že kresťania mali od začiatku na zreteli sociálny rozmer svojej viery, zdieľali svoje dobrá (porov. *Sk 4, 32*) a pomáhali chudobným (porov. *Rim 15, 26*) ako prejav svojho prežívania spoločenstva. Opisy Eucharistie z polovice druhého storočia spomínajú zbierky pre siroty a vdovy a ľudí v núdzi, z dôvodu choroby či iných príčin. Môžeme si pripomenúť slová sv. Justína: „Tí, čo majú dostatok a chcú, dávajú, každý podľa svojho úsudku, čo sa rozhodli. A čo sa zozbiera, uloží sa u predsedajúceho a on podporuje siroty a vdovy i tých, čo sú pre chorobu alebo z inej príčiny v núdzi, ako aj väzňov a pristáhovalcov, slovom, stará sa o všetkých, čo potrebujú pomoc“.⁴⁶ V tomto kontexte možno uviesť aj slová sv. Jána Zlatoústeho: „Ak si chceš uctiť Krista, urob to, keď ho vidíš nahého

v osobe chudobného. Nemá zmysel, keď prinášaš hodváb a vzácne kovy do chrámu a nechávaš Krista vonku trpieť zimou a nahotou. Nemá zmysel, ak je chrám plný zlatých nádob, ale sám Kristus hladuje. Vyrábaš zlaté kalichy, ale zanedbávaš podať pohár studenej vody núdznemu. Kristus, ako cudzinec bez domova, chodí okolo a žobre, a ty, namiesto toho, aby si ho prijal, robíš výzdobu“.⁴⁷

V. c) Eucharistická modlitba – spoločný úkon vzdávania vďaky Bohu Otcovi

84. Prostredníctvom eucharistickej modlitby prichádzame k jadrú a vrcholu slávenia omše. Táto modlitba je spoločným aktom vzdávania vďaky skrze Ježiša Krista a mocou Ducha Svätého Bohu Otcovi. V tejto modlitbe si pripomínáme veľké veci, ktoré učinil Boh, chlieb a víno sú premenené na Kristovo telo a krv a z nás je utvorené jedno telo a jeden duch v Kristovi. Spájame sa do jednej a jedinej dokonalej obety lásky, obety Ježiša Krista, ktorý položil za nás svoj život.

85. Eucharistickú modlitbu začína kňaz konajúc v osobe Krista dialógom, ktorý nás do nej uvádza: „Pán s vami... Hore srdcia...“ Zhromaždenie z moci svojho kráľovského kňazstva a vo viere odpovedá: „Je to dôstojné a správne“. Nasleduje prefácia, ktorá je vyjadrením vďaky Otcovi za celé dielo stvorenia, vykúpenia a posvätenia.

86. V celej eucharistickej modlitbe rezonuje téma spoločenstva. Spomína sa napr. miestny biskup a celý zbor biskupov zjednotených s pápežom. Nejde tu len o to, že sa za nich modlíme, ale vyjadrujeme tým aj naše spoločenstvo s nimi. A tak v jednej z eucharistických modlitieb čítame: „Upevňuj svoju Cirkev putujúcu na zemi: tvojho služobníka, nášho pápeža M., nášho biskupa M., celý zbor biskupov, všetkých kňazov a diakonov a všetok vykúpený ľud“. Kresťania, ktorí sa odchádzali mimo domova, často dostávali v prvotnej Cirkvi od svojho biskupa list, ktorý potvrdzoval, že sú v plnom spoločenstve s ním. „Vzdialený biskup“ potom skontroloval zoznam biskupov, s ktorými bol v plnom spoločenstve vzhľadom na Vyznanie viery. Ak „domáci biskup“ týchto kresťanov bol na zozname, pútnik bol pripustený do spoločenstva Eucharistie v danom meste, pretože on alebo ona zdieľali spoločenstvo viery. Počas eucharistickej modlitby sa spomína aj pápež. Pretože má v Cirkvi úrad Petra, je spojený s každým slávením Eucharistie, počas ktorej sa spomína ako znak a služobník jednoty všeobecnej Cirkvi.⁴⁸

87. Na záver eucharistickej modlitby, vo veľkej doxológii, všetci spolu voláme: „Amen“, mocné „áno Bohu“. Vo „veľkom Amen“ ohlasujeme, že veríme tomu, čo sa povedalo, že sa zjednocujeme s touto modlitbou a že súhlasíme so všetkým, čo obsahuje. Naše osobné vyznanie „verím“ sa pozdvihuje k „veríme“ celého spoločenstva Cirkvi, ktorá sa zhromažďuje okolo vzkrieseného ukrižovaného Krista, aby ho uctievala.

88. Texty eucharistickej modlitby obsahujú oveľa viac, o čom môžeme meditovať. V ďalšej časti nášho dokumentu sa preto chceme krátko zamyslieť nad niektorými znakmi, ktoré vystupujú do popredia v súvislosti pojmom spoločenstva, ktoré je témou kongresu.

V. c) i. Epikléza – mocou Ducha Svätého sa stávame jedno

89. Omša je najintenzívnejšie dielo Ducha Svätého. Tretia božská Osoba je práve tou, ktorá vytvára spoločenstvo Cirkvi a spája nás tak dôverne v Kristovi, lebo On je princípom jednoty Cirkvi. Vzývanie Ducha Svätého počas eucharistickej modlitby sa nazýva *epikléza*. Už v správe o stvorení čítame, že Duch Boží sa vznášal nad zemou, aby začal prvé stvorenie. Vieme, že v plnosti času Duch Svätý spočinul na Márii, aby spôsobil stvorenie ľudskej prirodzenosti Ježiša, ktorý bol začiatkom nového stvorenia. V eucharistickej modlitbe vzývame Ducha Svätého, aby spôsobil zázrak nového stvorenia a milosti. Je dôležité si pripomenúť, že to, čo slávime, presahuje naše schopnosti. Vychádza to od Boha. Cirkev v *epikléze* prosí Otca, aby zoslal Ducha Svätého (alebo moc svojho požehnania) na chlieb a víno, aby sa jeho mocou stali telom a krvou Ježiša Krista a aby tí, čo majú účasť na Eucharistii, boli jedno telo a jeden duch.

90. V Tretej eucharistickej modlitbe sa najprv spomína Otec, ktorý mocou Ducha Svätého oživuje a posväcuje stvorenie a zhromažďuje nás: „Naozaj si svätý, Otče, a právom Ťa chváli každé tvoje stvorenie, lebo skrze svojho Syna, nášho Pána Ježiša Krista, mocou a pôsobením Ducha Svätého oživuješ a posväčuješ všetko a ustavične si zhromažďuješ ľud...“. Po ohlasovaní tejto dynamiky alebo moci Ducha ako prameňa života a všeobecného posvätenia, vzývame Ducha, aby jeho oživujúce a posväčujúce pôsobenie pokračovalo a dosiahlo vrchol v „posvätení“ alebo premenení darov chleba a vína, aby sa stali pre nás telom a krvou Krista: „Prosíme Ťa, láskavo posväť svojím Duchom tieto dary“. Našej *berake* v Príprave darov zodpovedá premenenie Duchom Svätým. Po slovách ustanovenia Eucharistie potom počúvame ohlasovanú *epiklézu* spoločenstva, vzývanie Ducha Svätého na tých, ktorí sú zhromaždení na Eucharistii: „Zhliadni, prosíme, na dar svojej Cirkvi a spoznaj v ňom obetovaného Baránka, ktorý podľa tvojej vôle zmieril nás s tebou; a všetkých, ktorí sa živíme telom a krvou tvojho Syna, naplň Duchom Svätým, aby sme boli v Kristovi jedno telo a jeden duch“.

91. Vzývanie Ducha na posvätenie spoločenstva zhromaždeného na Eucharistii má z hľadiska témy kongresu veľký význam. Mocou Ducha Svätého sú chlieb a víno premenené na Kristovu telo a krv. No vzývame Ducha, aby zostúpil aj na ľudí, aby sa ako Kristovo telo plnšie zhodovali s darom spoločenstva, ktorý im udelil Boh „*kým nedospejeme všetci k jednote viery a poznania Božieho Syna, k zrelosti muža, k miere plného Kristovho veku*“ (Ef 4, 13).

92. *Epikléza* hovorí niečo dôležité o našej identite. Cirkev ako určitý spoločenský organizmus má veľa vonkajších znakov organizácie. Ale pôsobenie Ducha je životne dôležité pre to, aby sme vytvorili spoločenstvo. Bez Ducha Svätého je náš život spoločenstva mŕtvy. Ak chýba pôsobenie Ducha, je „zbytočné robiť plány, organizovať, vydávať zákony a smernice a všetko predvídať a usmerňovať. Mohli by sme vytvárať vzorový podnik, vzornú spoločnosť, no o spoločenstve mužov a žien ako o Kristovom tele môžeme hovoriť len vtedy, keď ho tvorí a oživuje Kristov Duch, a to je zmyslom Eucharistickej *epiklézy*“.⁴⁹

V. c) ii. Anamnéza – komunitárne „pripomínanie si“

93. V ostatných rokoch došlo k hlbšiemu objaveniu bohatého biblického významu pojmu „pamiatka“ (*anamnesis*), ktorý sa skrýva za naším „pripomínaním“ v liturgii.⁵⁰ Pripomíname si to, čo Ježiš vykonal, ale nie ako nejakú prednášku z dejín, ale ako na udalosť, ktorá nás zasahuje v prítomnosti.

94. Naozaj, od čias Mojžišovho zákona si Boží ľud pripomínal spasiteľné činy Boha, ktorý ho sformoval. Zvlášť slávenie Paschy sa stalo pamiatkou (*zikkarón*) základnej udalosti dejín Božieho ľudu. Každoročne slávený paschálny rituál pripomínal prechod z otroctva na slobodu. Zdôrazňuje sa to v *Ex 12, 1-28*, kde sa opisuje tento obrad ako hostina, na ktorej sa požíva baránok. Veraje dverí sa natierajú krvou, aby odvrátili anjela skazy, ktorý zabíja prvorođených Egypťanov. Keď Židia slávia tento sviatok, nejde len o vyrozprávanie udalosti, ktorá sa stala v minulosti, ale o sprítomnenie minulej udalosti. Prostredníctvom slávenia majú účasť na základných momentoch svojej identity, a tak sa pripravujú aj na budúcnosť.

95. Posledná večera, ktorú Ježiš slávil s učeníkmi v noci pred svojím umučením a smrťou, bola paschálnou večerou (*Mt 26,2. 17-19; Mk 14, 12-17; Lk 22, 7-14*). Keď nadišla chvíľa, že mali jesť veľkonočného baránka, Ježiš vzal chlieb a víno, požehnal ich a povedal: „*Toto je moje telo, ktoré sa dáva za vás*“ a „*Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás*“ (*Lk 22, 19-20*). Týmto úkonom interpretoval svoju smrť na kríži ako obeť baránka. Ježiš zachránil ľudstvo z otroctva hriechu, z každého rozdelenia a absencie spoločenstva a priviedol nás k slobode Božích detí a tým aj do spoločenstva medzi sebou.

96. Paschálna večera, ktorú Ježiš slávil so svojimi učeníkmi, predstavovala sviatostnú anticipáciu jeho umučenia a smrti, ktorá mala viesť k vzkrieseniu a vyliatiu Ducha. Ježiš urobil z chleba znak svojho tela vydaného za nás a z vína znak svojej krvi vyliatej za nás. Chlieb a víno sa stali sviatostnými znakmi eschatologickej zmluvy, ktorá sa v ňom naplnila. Ježiš povedal svojim apoštolom, že si majú pripomínať tento úkon: „*Toto robte na moju pamiatku*“ (*Lk 22, 19; 1 Kor 11, 25*).

97. Slávením eucharistickej pamiatky zachovávame Kristov príkaz. Nie je to iba spomienka na minulé udalosti. Týmto slávením Cirkev účinne ohlasuje Boží zmierujúci akt v Kristovi. Nepripomínáme si ním len utrpenie Ježiša Krista v mene celej Cirkvi, ale „dnes“ máme účasť na týchto dobrodeniach a vstupujeme do dynamiky jeho sebaobetovania. Mocou Ducha je udalosť Ježišovej smrti na kríži raz navždy prítomná v každom čase na každej omši. Alebo to môžeme vyjadriť inak. Stávame sa prítomnými na tejto veľkej udalosti a ňou sme spojení navzájom ako spoločenstvo, a to nielen s tými, ktorých stretávame na konkrétnej omši, ale aj s tými, ktorí sa zhromažďujú na Eucharistiu vo všetkých kútoch sveta a v každom čase.⁵¹

98. Prostredníctvom Eucharistie sa stávame súčasníkmi základných udalostí, ktorými bolo ustanovené naše spoločenstvo s Kristom i medzi sebou. V *Katechizme Katolíckej cirkvi* čítame:

V liturgii Cirkvi Kristus naznačuje a uskutočňuje predovšetkým svoje veľkonočné tajomstvo. Ježiš počas svojho pozemského života svojím učením ohlasoval a svojimi činmi anticipoval svoje veľkonočné tajomstvo. Keď nadišla jeho hodina, prežíva jedinečnú udalosť dejín, ktorá sa nepomíňa: Ježiš „raz navždy“ umiera, je pochovaný, vstáva z mŕtvych a sedí po pravici Otca. Je to skutočná udalosť, ktorá sa odohrala v našich dejinách, ale je celkom ojedinelá, lebo všetky ostatné udalosti dejín sa raz odohrajú a potom sa pomínú, pohltené minulosťou. Naproti tomu Kristovo veľkonočné tajomstvo nemôže zostať iba v minulosti, lebo on svojou smrťou zničil smrť, a všetko, čím Kristus je, a všetko, čo urobil a pretrpel za všetkých ľudí, má účasť na Božej večnosti, takže presahuje všetky časy a stáva sa v nich prítomné. Udalosť kríža a zmŕtvychvstania *pretrváva* a všetko priťahuje k Životu.⁵²

99. Každé eucharistické slávenie pre nás „dnes“ sviatostne uskutočňuje eschatologické zhromaždenie Božieho ľudu. Inými slovami, každá omša je skutočný predkrm tu a teraz konečnej hostiny predpovedanej prorokmi (porov. *Iz 25, 6-9*) a opísanej v Novom Zákone ako „Baránkova svadobná hostina“ (*Zjv 19, 7-9*). Keď sa v Tretej eucharistickej modlitbe pripomína Ježišovo nanebovstúpenie a celebrant hovorí – „a kým očakávame jeho druhý príchod“, máme si uvedomiť, že „pripomínanie si“ základných udalostí našej viery nás privádza do kontaktu s našou spoločnou budúcnosťou pri príchode Krista. Preto keď ohlasujeme tajomstvo viery, voláme, „kým neprídeš v sláve“. Na každej omši si pripomínáme našu budúcnosť a smerujeme k nej.

100. Kvôli dynamickému zmyslu Eucharistie ako „pamiatky“, v ktorej sú minulosť a budúcnosť pre nás už nejakým spôsobom prítomné tu a teraz, nikdy nie sme tak blízko našim zosnulým bratom a sestrám ako je to na omši. Naše spoločenstvo s tými, ktorí nás predišli, charakterizované znakom viery, sa obnovuje. *Lumen gentium* potvrdzuje: „Keď teda slávime eucharistickú obeť, spájame sa

v tej najväčšej miere s kultom nebeskej Cirkvi“ (50). V tomto kontexte chápeme slová sv. Moniky, ktoré povedala pred smrťou svojim synom sv. Augustínovi a jeho bratovi: „Len o to vás prosím, aby ste na mňa pamätali pri Pánovom oltári, kdekoľvek budete“.⁵³

V. c) iii. Konsekrácia – Ježiš Kristus, prameň premieňajúceho sa spoločenstva je skutočne, opravdivo a podstatne prítomný

101. Eucharistická modlitba je modlitbou vzdávania vďaky a posvätenia. Vzkriesený ukrižovaný Kristus mocou Ducha pôsobí na chlieb a víno a odovzdáva svoj definitívny život pod spôsobmi týchto premenených darov. Chlieb a víno sa menia na Kristovu telo a krv „*mocou, ktorou si môže podmaniť všetko*“ (Flp 3, 21). Cirkev od počiatku potvrdzovala účinnosť Kristovho slova a pôsobenia Ducha Svätého ako príčiny tejto premeny. Tridentský koncil zhrňuje:

„Keďže... Kristus, náš Vykupiteľ, povedal, že to, čo [v tej chvíli] obetuje pod spôsobom chleba, je skutočne jeho telo, v Božej Cirkvi vždy vládlo presvedčenie... konsekráciou chleba a vína sa uskutočňuje premena celej podstaty chleba na podstatu tela Krista, nášho Pána, a celej podstaty vína na podstatu jeho krvi. Túto premenu svätá katolícka Cirkev primerane a vhodne nazýva *transsubstanciácia* [prepodstatnenie].“⁵⁴

102. Forma Kristovej prítomnosti pod eucharistickými spôsobmi je jediná svojho druhu. Vo Vysvetlení (*Elucidation*) Anglikánsko-rímskokatolíckej medzinárodnej komisie sa uvádza: „Pred eucharistickou modlitbou na otázku: ‚Čo je to?‘ veriaci odpovedá: ‚To je chlieb‘. Po eucharistickej modlitbe, na tú istú otázku odpovedá: ‚To je skutočne Kristovo telo, Chlieb života‘“.⁵⁵ Náš Pán Ježiš Kristus, pravý Boh a pravý človek, je „opravdivo, skutočne a podstatne obsiahnutý“ pod vonkajšími spôsobmi chleba a vína.⁵⁶ Chlieb a víno sú pozdvihnuté do nového poriadku bytia, aby vyjadrovali lásku Ježiša Krista: „Keď pripravený nápoj a upečený chlieb prijímajú Božie slovo, eucharistické pokrmy sa stávajú Kristovým telom a krvou, z ktorých naše telo žije a rastie“.⁵⁷

103. Tému opravdivej prítomnosti treba tiež chápať v línii veľkých Božích činov v dejinách, ktorými Boh utváral svoj ľud v spoločenstve s ním a medzi sebou. V celých dejinách spásy čítame o Božom „príbytku“ (*shekinah*) medzi ľuďmi – Boh prebýva vo vesmíre, je prítomný v Izraeli. V Ježišovi Kristovi sa Boh stáva telom a prebýva medzi nami. Ježiš Kristus je teraz prítomný mnohými spôsobmi vo svojej Cirkvi: vo svojom slove, v modlitbe Cirkvi, „*kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v jeho mene*“ (Mt 18, 20), v hladných, chorých a väznených (Mt 25, 31-46), vo sviatostiach. Ale nadovšetko je prítomný pod eucharistickými spôsobmi. Ukrižovaný vzkriesený Kristus je prítomný v tele a krvi pod spôsobom chleba a vína, aby nám cez ne mohol odovzdať seba a vytvárať z nás svoje telo.

104. Ježiš Kristus nám cez tieto premenené dary odovzdáva svoj definitívny život v spoločenstve s Otcom. Keď sú chlieb a víno premenené na Kristovu telo a krv, zapájajú nás do princípu postupného premieňania, ktorý nás priťahuje k vzdialenému cieľu – definitívnej premene všetkých na spoločenstvo s Kristom i medzi sebou. „*A my všetci... hľadáme ako v zrkadle na Pánovu slávu a Pánov Duch nás premieňa na taký istý, čoraz slávnejší obraz*“ (2 Kor 3, 18). Naše osobné obavy a starosť o našu rodinu, našu prácu a vzťahy s inými sú pozdvihnuté na tento transformujúci princíp. Zakaždým, keď prídeme na omšu, obetujeme niečo, aby sa to premenilo, zvlášť najtvrdšie a najzložitejšie aspekty našich vzájomných vzťahov ako aj bolestivé sociálno-ekonomické, kultúrne alebo ekologické situácie, či už miestne alebo globálne, o ktorých sme počuli napríklad v masmédiách. Eucharistia je svedectvom, garanciou a anticipáciou nášho vlastného premenenia a premenenia nášho sveta na spoločenstvo.

V. c) iv. Obetná hostina – naša účasť na Kristovom obetovaní seba samého

105. Eucharistia je obetnou hostinou. Ako sme to videli vyššie, nanovo sprítomňuje (robí prítomnou) obeť na kríži. Naozaj, Kristova obeť a obeť Eucharistie sú jedinou obeťou, ktorá vyúsťuje v naše spoločenstvo.

106. V Starom zákone nachádzame silné spojenie medzi „zmluvou“, „obetou“ a „zmluvnou/spoločnou hostinou“. V Knihe *Exodus* (24, 1-11), čítame, že nový Boží vzťah (zmluva) s vyvoleným národom bol spečatený liatím krvi zvierat (obetou) a spoločným požívaním niektorých obetných jedál (spoločenstvo). Mojžiš povedal o krvi: „*Hľa, toto je krv zmluvy, ktorú Pán uzavrel s vami*“ (Ex 24, 8). Potom pokropil krvou oltár (symbolizujúci Boha) a ľud – gesto, ktoré symbolizovalo spoločenstvo života, ktoré Boh uzavrel medzi sebou a Izraelom. Keď spolu požívali obetované jedlo, čo možno nazvať obetnou hostinou, ľud tým zaväzoval seba k zmluvnému vzťahu a prijímajúc Božie požehnanie sa stávali jedným. V tom čase bola prisľúbená nová zmluva, ktorá bude vpísaná do srdc veriacich (porov. *Iz 55, 3; Jer 31, 31-34*).

107. Počas svojho života Ježiš hovoril o potrebe vlastnej vnútornej zbožnosti a nie iba vonkajších obiet alebo obradov. Celý jeho život bol sebaobetujúcou láskou pre druhých. *List Hebrejom* hovorí, že keď Kristus prišiel na svet, povedal: „*Nechcel si obeť ani dar, ale dal si mi telo. Nepáčili sa ti zápalné obety ani obety za hriech. Vtedy som povedal: Hľa, prichádzam, aby som plnil tvoju vôľu, Bože*“ (Hebr 10, 5-7). Ježišovým poslaním bolo položiť svoj život, aby sme boli jedno. Pokrm, ktorý zdieľal s inými bol vyjadrením tohto presahujúceho posolania. Ježišova „*láska do krajnosti*“ ako to píše Ján Evanjelista (*Jn 13, 1*), vyvrcholila v jeho umučení a smrti.

108. Pri Poslednej večeri nám Ježiš vysvetlil, že to bola obeta jeho smrti na kríži. Vzťahoval na seba Mojžišove slová: „*Toto je moja krv novej zmluvy*“ (Mt 26, 28), alebo, ako čítame u Lukáša: „*Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás*“ (Lk 22, 20). Ježiš vysvetľuje svoju smrť ako zástupnú obeť za nás. Keď sa blížili do Jeruzalema, povedal: „*Syn človeka neprišiel, aby sa dal obsluhovať, ale aby slúžil a položil svoj život ako výkupné za mnohých*“ (Mk 10, 45) a na kríži to uskutočnil do krajnosti. Ježišovo obetovanie nebolo len nejakou „vecou“. Bolo to jeho vzdanie sa seba samého z lásky. Ježiš sám sa stal obeťou. On je obetujúci kňaz i obeta v jednom. Apoštol Pavol prehľbuje význam tejto obety, keď zdôrazňuje, že na kríži si Ježiš Kristus vymenil miesto s nami. On, jediný bez hriechu, stal sa za nás hriechom, aby sme sa v ňom stali Božou spravodlivosťou (2 Kor 5, 21). On, ktorý bol Božím Synom, „sa vyprázdnil“ pre našu spásu, aby sme mohli mať účasť na Božom živote. Cítil sa vzdialený od Boha, opustený, aby sme spoznali Boha, ktorý je blízko nás, je s nami, je medzi nami v našom spoločenstve medzi sebou. Pavol píše, „že hoci bol bohatý, stal sa pre vás chudobným, aby ste sa vy jeho chudobou obohatili“ (2 Kor 8, 9).

109. Zatiaľ čo požívame dobrodenia skutočného spoločenstva vyvierajúceho z Kristovej obety, ktoré k nám prichádzajú ako dar, omša je pre nás privilegovanou príležitosťou vyjadriť svoju účasť na Kristovom sebadarovaní. Už v našom krste nás Ježiš Kristus zapojil do svojej obety, pretože sme sa stali údmi jeho tela. Deň čo deň obetujeme seba ako živú a svätú obeť (Rim 12, 1). Ale na omši, ako hovorí Štvrtá eucharistická modlitba, sa Kristus a Cirkev spájajú v obeť chvály: „Zhliadni, Otče, na obeť, ktorú si sám svojej Cirkvi pripravil, a daj, nech všetkých, čo budú mať účasť na tomto jednom chlebe a jednom kalichu, Duch Svätý združí v jedno telo, aby sa v Kristovi stali živou obeťou na tvoju chválu a slávu“. Naša modlitba, chvála a sebaodovzdanie sú pozdvižené k nemu, aby boli obetované Cirkvou, „skrže Krista, s Kristom a v Kristovi“. V Eucharistii sa Kristova obeta stáva tiež obeťou údov jeho tela. Augustín to opisuje nasledovne:

„Celá vykúpená obec (štát), čiže spoločenstvo (pospolitosť) svätých, bude obetovať Bohu spoločnú obeť rukami Veľkňaza, ktorý aj seba samého obetoval v podobe sluhu v utrpení za nás, aby sme sa stali telom takej vznešenej hlavy... A toto je obeta kresťanov: mnohí sú jedno telo v Kristovi. Túto obeť slávi Cirkev Oltárnou sviatosťou. Veriaci v nej prichádzajú k poznaniu, že v tom, čo Cirkev obetuje, je sama obetovaná“.⁵⁸

110. Kristova obeta prítomná na oltári umožňuje všetkým pokoleniam kresťanov, aby sa zjednotili s jeho obeťou. V Rímskych katakombách sa Cirkev často znázorňuje ako žena pri modlitbe so široko rozopätými rukami v modlitbovom postoji. Ako Kristus, ktorý rozpál svoje ruky na kríži. Posolstvo je jasné: Cirkev sa v spoločenstve s Kristom obetuje a prihovára za všetkých ľudí.⁵⁹ Čo môžeme obetovať? Dávame Bohu naše utrpenia a modlitby, našu prácu a skutky lásky. Keď ich spájame s Kristom a s jeho úplnou obeťou, dostáva všetko novú hodnotu. Aj najmenšia vec, ktorú obetujeme, nadobúda novú hodnotu. Dovoľujeme Ježišovej sebaobetujúcej láske, aby sa nás dotkla a premenila

všetky naše obmedzené snahy pri budovaní spoločenstva s druhými. Ak je všetko spojené s Kristovou obetou seba samého, je to preniknuté láskou. A to nie je malá vec. Keď sa spolu so svetom okolo nás spájame s Kristovou obetou, prispievame k tomu, čo Teihard de Chardin nazýval „amorizáciou“ vesmíru (z latinského slova označujúceho lásku)

111. Naša účasť na Synovom sebaobetovaní sa stáva modlitbou nielen za živých, ale aj za zomrelých kresťanov, za naše sestry a bratov, ktorí zomreli v Kristovi, ale ešte nie sú celkom očistení v láske. Sv. Cyril Jeruzalemský píše: „Keď predkladáme Bohu prosby za zosnulých, hoci boli hriešnikmi..., obetujeme Krista, zabitého za naše hriechy, a tak uprosujeme Boha, priateľa ľudí, za nich i za nás“.⁶⁰ Nielen to. Naša modlitba je v spoločenstve s tými, ktorí už sú v nebeskej sláve, zvlášť s Pannou Máriou. „Cirkev totiž prináša eucharistickú obetu v spoločenstve s preblahoslavenou Pannou Máriou a so spomienkou na ňu i na všetkých svätých a všetky sväté. V Eucharistii je Cirkev spolu s Máriou určitým spôsobom pri kríži, spojená s Kristovou obetou a s jeho príhovorom u Otca“.⁶¹

VI. Obrad prijímania: odpovedať „amen“ na to, čo sme

„Vtom sa im otvorili oči a spoznali ho.“ (Lk 24, 31)

VI. a) Prijatie svätého prijímania

112. V poriadku eucharistickej liturgie teraz logicky nasleduje obrad prijímania. Najprv sme sa ako spoločenstvo zhromaždili na jednom mieste. Potom nám v čítaní z Písma boli predstavené Božie činy, čo vzbudilo našu odpoveď vo forme obetovania a vďakyvdania. Chlieb a víno boli premenené na Kristovu telo a krv a aj my sme boli premenení, aby sme boli v Kristovi jedno telo a jeden duch. Nadišiel čas na prijatie svätého prijímania.

113. Obrad prijímania začína modlitbou „Otče náš“. Modlitba Pána – ako uvádza *Katechizmus* –, umiestnená medzi anaforou (eucharistickou modlitbou) a obradom prijímania, „na jednej strane zhŕňa všetky prosby a príhovory vyjadrené v priebehu epiklézy, a na strane druhej klope na bránu hostiny Kráľovstva, ktorú sviatosť prijímanie anticipuje“.⁶² Modlitba Pána je základnou modlitbou Cirkvi. Zároveň s tým, ako nám zjavuje Otca, nám zjavuje seba samých. V našom spoločenstve s Kristom máme istotu, že prekračujeme prah božskej svätosti s Ježišom Kristom a uznávame, že máme jedného Otca a že všetci sme sestry a bratia. Opäť to vyjadrujeme tým, keď si dávame znak pokoja.

114. Vo *Všeobecnych smerniciach Rímskeho misála* čítame: „Keďže eucharistická slávnosť je veľkonočnou hostinou, je prospešné, aby podľa Pánovho príkazu veriaci dostatočne pripravení prijali

jeho telo a krv ako duchovný pokrm. Na to poukazuje lámanie chleba a iné prípravné obrady, ktorými sa veriaci bezprostredne pripravujú na prijímanie“ (80). Lámanie chleba, alebo „*fractio panis*“ je symbolickým úkonom, ktorý nám pripomína, že všetci máme účasť na jednom nebeskom chlebe, ktorý budeme o chvíľu prijímať. Pri lánaní sa kúsok hostie (nazývaný *fermentum*) dáva do kalicha. Tento obrad podľa jednej interpretácie pripomína prastarú prax symbolizujúcu jednotu každého miestneho slávenia omše s rímskym biskupom. Počas niekoľkých storočí pápež posielal čiastočku konsekrovaného chleba z omše, ktorú slávil, každému kňazovi, ktorý predsedal miestnemu sláveniu, aby neboli oddelení od spoločenstva s ním. Tento kúsok (známy ako *fermentum*) bol neskôr vložený do kalicha pred rozdávaním prijímania, čím sa vyjadrila pravda, že Eucharistia je sviatosťou jednoty Cirkvi. Výraz *fermentum* zrejme odkazoval na Eucharistiú, ktorá je kvasom kresťanského života a zároveň prostriedkom, vďaka ktorému sú kresťania, rozšírení po celom svete, spojení v jedno Kristovo telo ako kvas vo svete.

115. Keďže je to „chlieb z neba“ a „kalich spásy“, ktorý prijímame, sv. Justín nám pripomína, že na tomto pokrme sa nesmie zúčastniť nik, iba ten, kto verí v učenie Cirkvi, bol obmytý kúpeľom na odpustenie hriechov a na znovuzrodenie a žije tak, ako nám to zanechal Kristus.⁶³ Keď kňaz alebo mimoriadny rozdávatel' svätého prijímania drží pred nami hostiu a povie „telo Kristovo“, v podstate sa nás pýta: „Si telom Kristovým?, teda „Si v spoločenstve s Kristom a s jeho sestrami a bratmi?“ A ak môžeme odpovedať „amen“, potom sa môžeme sýtiť Kristovým telom.

116. Kristovo telo prijímame na to, aby sme mohli byť spolu opravdivejšie Kristovým telom vo svete. Sv. Augustín z Hippo nám pripomína, že v Eucharistii sa stávame tým, čo vidíme, a prijímame to, čo sme.⁶⁴ A pokračuje: „Na to, čím ste odpovedáte Amen [Áno, je to pravda] a svojou odpoveďou to podpisujete. Počuješ totiž ‚Telo Kristovo‘ a odpovedáš ‚Amen‘.“⁶⁵ „Amen“ vypovedané vo chvíli svätého prijímania je pokračovaním veľkého „Amen“ vyjadrujúceho našu pripravenosť vstúpiť do života spoločenstva, ktoré pre nás Kristus vydobyl svojou smrťou a vzkriesením.

VI. b) Eucharistia z nás robí jedno

117. Mimoriadnym účinkom Eucharistie, ako to podľa tradície tvrdil sv. Tomáš Akvinský a mnohí ďalší, je naše skutočné, mystické zjednotenie sa s Kristom. Svätý Augustín napr. vyjadruje toto presvedčenie, keď vysvetľuje Ježišov skutok sebadarovania sa nám v prijímaní: „Som pokrmom silných, narasť a budeš ma požívať. Nie ty mňa premeníš, ako premieňaš svoj pokrm v seba samého, lež ty sa premeníš na mňa.“⁶⁶ Veľký stredoveký teológ Albert Veľký tiež potvrdzuje, že „táto sviatosť nás premieňa na Kristovo telo takým spôsobom, že sa stávame kosťou jeho kostí, telom jeho tela, údom jeho údov.“⁶⁷ A ako dobrý učiteľ ďalej vysvetľuje: „Vždy, keď sa spoja dve veci takým spôsobom, že jedna sa úplne premení na druhú, tá, ktorá je silnejšia, premieňa slabšiu na seba. Preto,

keďže tento pokrm má moc, ktorá je silnejšia než tí, ktorí ju požívajú, premieňa tých, ktorí ho požívajú na seba“.⁶⁸ Vo svojom vďakyvzdaní hovorí: „Akú vďaku máme vzdať Kristovi, ktorý nás svojím oživujúcim telom premieňa na seba, aby sme sa stali jeho svätým, čistým a božským telom!“.⁶⁹ Terézia z Lisieux, nedávno vyhlásená za učiteľku Cirkvi, napísala: „Ježiš každé ráno premieňa bielu hostiu na seba, aby odovzdal svoj život tebe. Navyše, láskou, ktorá je stále väčšia, ťa chce premeniť na seba“.⁷⁰ Druhý vatikánsky koncil citoval Leva Veľkého hovoriac, že: „účasť na Kristovom tele a jeho krvi spôsobuje, že sa stávame tým, čo prijímame“.⁷¹

118. Keď pripisujeme Eucharistii tento mimoriadny účinok – naše premenenie sa na Krista, vieme pochopiť, že Eucharistia z nás skutočne vytvára jedno telo a jednu dušu, a to jedinečným spôsobom. Pápež Benedikt XVI. v tejto súvislosti uvádza, že proces nášho premenenia, ktorý začal vtedy, keď boli chlieb a víno premenené na Kristovo Telo a Krv, teraz využíva tento okamih a vyvoláva ďalšie premeny:

„Kristus nám dáva svoje telo a krv, aby sme sa raz aj my premenili. My sami sa musíme stať Kristovým telom, jeho pokrvnými. Všetci jeme z toho istého chleba a to znamená, že sa stávame jedno. Takto sa adorácia... stáva zjednotením. Boh už nie je pred nami ako niekto úplne iný. Je v nás a my sme v ňom. Jeho dynamika nás preniká a chce sa z nás rozširovať na druhých, pokým nenaplní celý svet, aby sa jeho láska skutočne stala vládnuce rozmerom sveta“.⁷²

119. Prichádza k nám nové spoločenstvo života, ktoré presahuje všetky naše skúsenosti zdieľania, pričom vytvára opravdivé ľudské spoločenstvo. Každý zdroj nejednoty v našom živote a okolo nás môže byť porazený zjednocujúcou silou Kristovho tela. Svätý Otec Benedikt XVI. používa pre tento proces obraz „štiepenia jadra v samom srdci bytia“. „Jedine tento vnútorný výbuch dobra, ktoré víťazí nad zlom, môže následne vzbudiť reťaz premien, ktoré postupne premenia svet“.⁷³

120. Keď prijímame Eucharistiu, sme pozvaní anticipovať novú budúcnosť skrze slová a skutky, aby sa budúcnosť mohla vstúpiť do prítomnosti a aby sme už tu mohli zakúsiť, kým sa máme stať. Skúsenosť ticha v eucharistickom slávení dáva ľuďom príležitosť nielen pripomenúť si minulosť a sláviť súčasnosť, ale tiež otvoriť si srdce do budúcnosti, pre Božie prisľúbenie dokonalého spoločenstva s Kristom i medzi nami. Očami našej duše zachytávame záblesky nového neba a novej zeme, ktoré nám otvára Eucharistia.

VI. c) Duchovné sväté prijímanie

121. Nie všetci, ktorí prídu omšu, môžu ísť na tejto omši na sväté prijímanie, ale každý môže prijať tzv. „duchovné sväté prijímanie“ ako úkon úcty, ktorý spája človeka s dynamikou sebadarovania,

ktorá sa slávi na omši. Sv. Terézia z Avily napísala: „Keď neprijímaš hostiu a nie si prítomný na omši, môžeš dostať duchovné prijímanie, ktoré je najprospernejším úkonom; skrze neho bude na teba hojne vyliata Božia láska“.⁷⁴ My všetci sme určitým spôsobom zjednotení Duchom Svätým. Tí, ktorí nemôžu ísť na sväté prijímanie, môžu vo svojom srdci vyjadriť úprimnú túžbu prijať ho a spojiť seba a utrpenie tej chvíle s obetou Ježiša Krista. V poslednej dobe dochádza často k tomu, že tí, ktorí nemôžu ísť na sväté prijímanie – napr. deti pred prvým svätým prijímaním alebo dospelí, ktorí nie sú katolíci – sú vyzvaní, aby si počas prijímania prišli po „požehnanie“.

VII. ZÁVEREČNÉ OBRADY

Učinený jedno, aby všetci boli jedno

„Vtom sa im otvorili oči a spoznali ho. Ale on im zmizol... A ešte v tú hodinu vstali a vrátili sa do Jeruzalema. Tam našli zhromaždených Jedenástich a iných s nimi... Aj oni porozprávali, čo sa im stalo cestou a ako ho spoznali pri lámaní chleba“ (Lk 24, 31-35).

VII. a) Prepustenie

122. Prepustením *Id'te v mene Božom* (lat. *Ite missa est*, ang. *The Mass is ended, go in peace*), ktoré hovorí diakon alebo kňaz na konci omše, sme poslaní, „aby sa každý odobral do svojej práce chváliac a oslavujúc Boha“.⁷⁵ Príbeh emauzských učeníkov obsahuje určité tajomné „prepustenie“. Hneď, ako spoznali vzkrieseného Krista pri lámaní chleba, „zmizol spred očí“. Ako to môžeme vysvetliť? Tento detail si zasluhuje našu pozornosť, pretože hovorí niečo dôležité o účinku nášho stretnutia s Ježišom Kristom v Eucharistii. V príbehu z Emauz vidíme, že až keď sa emauzskí učenici stretli vo svojom živote s Božím slovom a Eucharistiou, až potom mohli prijať od Ježiša Krista veľkonočný život a stať sa jeho prítomnosťou vo svete: „*Ved' pre mňa žiť je Kristus*“ (Fil 1, 21). Boli premenení na Ježiša. On tak ako predtým, naďalej žije v nich a medzi nimi. Pripomeňme si slová modlitby pripisovanej sv. Terézii z Avily: „Kristus teraz nemá nikoho len vás, nemá ruky, len tie vaše, nemá nohy, len tie vaše. Cez vaše oči hľadá Kristus milosrdne na svet. Vašimi nohami kráča, aby konal dobro. Vašimi rukami nás teraz požehnáva“. Práve my teraz spoločne pokračujeme Kristovou cestou po cestách sveta.

123. Ak nám vzkriesený ukrižovaný Kristus sprostredkuje v Eucharistii svoju prítomnosť mnohorakými spôsobmi, zvlášť v dvojakom stole Božieho slova a Eucharistie, teraz v liturgii života sme to my, „dvaja alebo viacerí“, zhromaždení v Kristovom mene, kto sprostredkuje jeho prítomnosť, aby sa stala hmatateľnou a viditeľnou cez nás a medzi nami pre iných (porov. Mt 18, 20). Naša viera tak bude činná skrze lásku (Gal 5, 6), ktorá zdieľa zápal a radosť Eucharistie s inými. V určitom zmysle môžeme ísť ešte ďalej a povedať, že vzkriesený ukrižovaný Kristus, ktorý – mocou Ducha

predsedá Cirkvi – nás zhromažďuje spolu a sýti nás svojím slovom a sviatosťou, chce byť tiež ovocím nášho svedectva o ňom (ako samotný dar pre nás!) v Cirkvi. Pripomeňme si slová Božej služobníčky, Dorothy Day: „Musíme sa učiť Božej prítomnosti. Veď on povedal, že kde sú dvaja alebo traja zhromaždení, on je uprostred nich. Je s nami v našej kuchyni, pri našom stole, v našej núdzi, v našich hosťoch, na našich farmách... To, čo robíme, je len veľmi málo. Ale podobá sa to tomu malému chlapcovi s niekoľkými chlebami a rybami. Kristus berie to málo a rozmnožuje to. On urobí ostatné“.⁷⁶

VII. b) Nechať sa viesť Ježišovým príkladom umývania nôh

124. Záverečné obrady nás posielajú, aby sme žili eucharisticky. Ak chceme pochopiť ako, nechajme sa viesť Ježišovým príkladom umývania nôh, ktorý predstavuje mieru sabadarujúcej lásky, ktorú pripomína omša. V Jánovom evanjeliu sa predstavuje Posledná večera ako ustanovenie Ježišových záverečných symbolických úkonov, ktoré nám ukazujú vnútorný význam a neustále sociálne a interpersonálne dopady Eucharistie. Jeho „*láska až do krajnosti*“ (porov. Jn 13, 1) sa prejavila vtedy, keď umyl učeníkom nohy. Tým, že si zobliekol vrchný odev, vykonal podradnú úlohu, pričom vzal na seba úlohu otroka, aby poslúžil svojim priateľom z lásky. V tomto symbolickom úkone umývania nôh dáva Ježiš príklad služby, ktorú teraz majú nasledovať učeníci – obetovať svoj život v službe jeden druhému. „*Dal som vám príklad, aby ste aj vy robili, ako som ja urobil vám*“ (Jn 13, 15). „*Aj vy si máte jeden druhému nohy umývať*“ (Jn 13, 14).

125. Neskôr, vo svojej rozlúčkovej reči Ježiš znovu opakuje nové prikázanie, ktoré nachádza svoju mieru v Eucharistii: „*Toto je moje prikázanie: Aby ste sa milovali navzájom, ako som ja miloval vás. Nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí svoj život za svojich priateľov*“ (Jn 15, 12–13). Keď budeme vzájomne slúžiť jeden druhému, všetci spoznajú, že sme Ježišovi učeníci (porov. Jn 13, 34–35). Žiť „eucharisticky“ znamená vziať na seba zodpovednosť budovať svet naplnený logikou bratského spoločenstva, ktoré nám dáva a ktorému nás učí Eucharistia. Na omši sme boli v Kristovi požehnaní „*všetkým nebeským duchovným požehnaním*“ (Ef 1, 3). Teraz máme otvorené dvere, aby sme evanjelizovali naším životom a našimi slovami. Každý z nás opúšťa zhromaždenie, aby išiel svojou vlastnou cestou, ale nie sme sami. V našom srdci nosíme teraz jeden druhého, aby sme pokračovali v tom, čo sa v nás udialo v Eucharistii, keď sme sa stali budovateľmi vzťahov spoločenstva všade tam, kam ideme. Naša eucharistická adorácia mimo omše taktiež presahuje a zintenzívňuje to, čo sa odohráva počas samotného liturgického slávenia.⁷⁷

126. Keď odchádzame z omše, začína mať to, čo sme slávili, prenesený účinok. Milosť Pána Ježiša Krista a Božia láska i spoločenstvo Svätého Ducha (2 Kor 13, 13), ktoré sme zakúsili, zostávajú vždy s nami a prinášajú ovocie aj po slávení Eucharistie. Môžeme odísť v dôvere, lebo Cirkev počas omše

prosila Otca o zoslanie Ducha Svätého, aby urobil z nášho života živú obeť Bohu naším duchovným pretvorením na obraz Krista, našou starosťou o jednotu Cirkvi a našou účasťou na jej poslaní svedectvom a službou lásky.⁷⁸

VIII. ZÁVER

127. Sv. Pierre Julien Eymard, zakladateľ Rádu služobníkov Oltárnej sviatosti, napísal: „Ježiš Kristus chcel mať svoj pamätník..., svoje vrcholné dielo, ktoré neprestajne hovorí o jeho láske k ľuďom. Ježiš bol tvorcom a majstrom, ktorý nám daroval najväčší dar. Posvätil ho ako svoju poslednú vôľu a jeho smrť bude jeho životom a jeho slávou. Čo je najväčším pamätníkom lásky Ježiša Krista? Je to Eucharistia...“.⁷⁹ V týchto teologických a pastoračných úvahách sme sa zaoberali Ježišovým „vrcholným dielom“ – Eucharistiou, v perspektíve spoločenstva s Kristom i medzi sebou, čo je témou Eucharistického kongresu 2012.

128. Keď končíme naše uvažovanie, sme si vedomí, že naše slová sú nedostatočné. Keď sme už všetko povedali a urobili, bude asi najlepšie jednoducho pozvať všetkých, ktorí sa chcú zúčastniť na kongrese, aby pristúpili k Eucharistii a prosili samého Ježiša Krista o jeho svetlo a lásku, aby pripravil ich srdcia a mysle. Aj dnes, tak ako po stáročia, nás Eucharistia ticho, ale mocne pozýva, aby sme sa vrátili do hornej siene, kde sa ustanovením Eucharistie zrodila Cirkev ako „Božia rodina“, jedno srdce a jedna duša v spoločenstve s Kristom i medzi sebou. V tejto hornej sieni objavíme v Eucharistii tlkot Ježišovho srdca, ktorý nás pozýva, aby sme spoznali, čo pre nás urobil. Miloval nás až do krajnosti, do takej miery, že zostáva s nami v každom čase a na každom mieste v Eucharistii; najväčší prejav jeho lásky spočíval v jeho umučení, smrti a vzkriesení. Terézia z Lisieux, pohnutá čistou veľkodušnou láskou vyjadrenou v Eucharistii, zvolala z hĺbky svojho srdca: „Ó, Ježišu, dovoľ mi povedať v prekypujúcej vďačnosti, že tvoja láska je bláznovstvom!“.⁸⁰

129. Eucharistický kongres je príležitosťou nechať sa nanovo osloviť týmto darom lásky, aby naše srdcia bili láskou toho, kto nás pozýva, aby sme boli dokonalí v láske a vo svätosti (*1 Sol 4, 3*). Aby sme sa usilovali o svätosť, nie ako o osobný úspech, ale ako účasť na budovaní všeobecného bratstva vo svete. Naše spoločenstvo je v službe univerzálnej solidarity. Záverečné slová tohto dokumentu prenechávame mladej nedávno blahorečenej žene, Chiare Luce Badano. Láska k Eucharistii ju posilňovala k tomu, aby žila pre iných aj v bolestiach svojho zhoršujúceho sa zdravia. Jej život, svetlo a láska prišli do bodu, keď jej posledné slová matke boli: „Buď šťastná, pretože ja som šťastná“. Je to šťastie zo spoločenstva s Kristom i medzi sebou.

Originál: <http://www.iec2012.ie/media/IEC2012TheologicalDocumentVeritas1.pdf>

Preklad z angličtiny: Mgr. Stanislav Gábor, Konferencia biskupov Slovenska 2011.

Jazyková úprava: Ing. Mgr. Mária Spišiaková, Konferencia biskupov Slovenska 2011.

---

¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia o cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*, 4: AAS 58 (1966).

² CORISH, Patrick.: *The Irish Catholic Experience*. Dublin : Gill and Macmillan, 1985, s. 246.

³ BENEDIKT XVI.: *List írskym katolíkom* (19. marca 2010).

⁴ *Tamtiež*, 5.

⁵ ANGLIKÁNSKO-RÍMSKOKATOLÍCKA MEDZINÁRODNÁ KOMISIA: *Záverečná správa*. Windsor, 1981, s. 5-6.

⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia cirkvi *Lumen gentium*, 1-4: AAS 57 (1965).

⁷ JÁN PAVOL II.: apoštolský list *Novo millennio ineunte*, 43, AAS 93 (2001).

⁸ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o cirkvi *Lumen gentium*, 11; porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1322 – 1419.

⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o účinkovaní a živote kňazov, *Presbyterorum ordinis*, 5:; AAS 57 (1965).

¹⁰ Veľmi obľúbený hymnus pod názvom *Audite omnes* od Secundina, súčasníka a misionárskeho spolupracovníka sv. Patrika, zaujímavo poukazuje na sv. Patrika a Eucharistiu. Text hymnu sa objavil v slávnom *Bangorskom antifonári*. (*The Works of St. Patrick*. Prel. Dr. Ludwig Bieler. Londýn : Longmans, Green and Co., 1953). *Instructio XIII* sv. Kolumbána je nádherným a hlbokým mystickým textom o Eucharistii, vychádzajúcim z Jánovho evanjelia (porov. *The Divine Office*, Office of Readings for Wednesday and Thursday of Week 21, Vol. III, 469-470 a 473-474). Typická kritická edícia Kolumbánových diel je G.S.M.Walker, *Sancti Columbani Opera, Scriptorum Latini Hiberniae*, Vol. II. Dublin, 1957). Pozri Finbarr Clancy, 'Vive in Christo ut Christus in te: The Christology of Saint Columbanus', In: T. Finan & V. Twomey (eds), *Studies in Patristic Christology*. Dublin : Four Courts Press, 1998, ss. 163-195. Eucharistické piesne sa nachádzajú tiež v *Stowe Missal* z 9. stor.

¹¹ Text s komentárom sa objavil v najnovšom Dom Vincent Ryan's *The Shaping of Sunday: Sunday and Eucharist in the Irish Tradition*. Dublin : Veritas, 1997.

¹² Porov.: LANE, T.: *Reflecting on Knock: Before our merciful Lamb*. Dublin : Columba Press, 2007.

¹³ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätej liturgii, *Sacrosanctum consilium*, 14: AAS 56 (1964).

¹⁴ KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, inštrukcia o používaní národných jazykov vo vydaniach kníh Rímskej liturgie, *Liturgiam authenticam* AAS 93 (2001).

¹⁵ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme, *Unitatis redintegratio*: AAS 57 (1965).

¹⁶ Kardinál KASPER, Walter: *Harvesting the Fruits: Basic Aspects of Christian Faith in Ecumenical Dialogue*. Londýn : Continuum, 2009.

¹⁷ Porov.: JÁN PAVOL II., encyklika o ekumenizme, *Ut unum sint*, 9: AAS 87 (1995).

¹⁸ *Tamtiež*, 35.

¹⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia o cirkvi v súčasnom svete, *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966).

²⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia o cirkvi v súčasnom svete, *Gaudium et spes*, 11, 45: AAS 58 (1966)

²¹ MIMORIADNA BISKUPSKÁ SYNODA 1985, *Záverečný dokument*; JÁN PAVOL II.: apoštolský list *Novo millennio ineunte*, 43, AAS 93 (2001); BENEDIKT XVI.: encyklika o kresťanskej láske, *Deus caritas est*, 1, AAS 98 (2006).

²² Porov.: JÁN PAVOL II.: apoštolský list *Novo millennio ineunte*, 43, AAS 93 (2001).

²³ LOHFINKS, Gerhard: *Does God Need the Church?* Collegeville, Minnesota : Liturgical Press, 1999, s. 60.

-
- ²⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o cirkvi *Lumen gentium*, 14-16: AAS 57 (1965); pastorálna konštitúcia o cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*, 92: AAS 58 (1966); PAVOL VI.: encyklika o Cirkvi, *Ecclesiam suam*, 96-114: AAS 56 (1964).
- ²⁵ JÁN PAVOL II.: list o eucharistickom tajomstve a kulte, *Dominicae cenae*, 6: AAS 72 (1980).
- ²⁶ JÁN PAVOL II.: encyklika o Eucharistii a jej vzťahu k Cirkvi, *Ecclesia de eucharistia*, 8: AAS 95 (2003).
- ²⁷ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1325.
- ²⁸ *Slávnosť Najsvätejšieho Kristovho tela a krvi (Corpus Christi)*, Antifóna na *Magnifikat*, Druhé večery: *Liturgia hodín*, zv. III.
- ²⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum consilium*, 27, 48: AAS 56 (1964).
- ³⁰ SVÄTÝ JUSTÍN, *Apologia*, I, 67: PG 6, 429.
- ³¹ SVÄTÝ IGNÁC ANTIOCHISKÝ, *Ad Philad.*, 5: PG 5, 699-700.
- ³² CESARIUS Z ARLES, *Sermo*, 78, 2: PL 39, 2319.
- ³³ SVÄTÝ HIERONYM, *Comm. in Eccles.*: PL 23, 1092.
- ³⁴ SVÄTÝ HIERONYM, *Comm. In Isaias*, Prol.: PL 24, 17.
- ³⁵ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o Božom zjavení, *Dei verbum*: AAS 58 (1966).
- ³⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum consilium*, 51: AAS 56 (1964).
- ³⁷ *Rímsky misál, Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 28.
- ³⁸ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum consilium*, 7, porov. 33: AAS 56 (1964).
- ³⁹ *Lekcionár, Všeobecné smernice k lekcionáru*, 4.
- ⁴⁰ SVÄTÝ JÁN ZLATOÚSTY, *Ev. Matth.*, 5.1: PG 57, 55.
- ⁴¹ *Všeobecné smernice k lekcionáru*, 24; Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum consilium*, 35, 2: AAS 56 (1964).
- ⁴² Porov. POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV, Inštrukcia o správnej aplikácii konštitúcie o posvätnéj liturgii, *Inter oecumenici*, 54: AAS 56 (1964).
- ⁴³ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 197.
- ⁴⁴ *Lumen gentium*, 4. Pozri sv. Cyprián *De Orat. Dom.* 23: PL 4, 5S3.
- ⁴⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1350.
- ⁴⁶ SVÄTÝ JUSTÍN, *Prvá apológia*, I, 67, 6: PG 6, 429; citované podľa KKC 1351.
- ⁴⁷ SVÄTÝ JÁN ZLATOÚSTY, *In Matth, homília 50.3-4*: PG 58, 509-509.
- ⁴⁸ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1369.
- ⁴⁹ SCHÖKEL, Luis Alonso: *Celebrating the Eucharist*. Middlegreen, Slough : St. Paul Publications, 1988), s. 89.
- ⁵⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum consilium*, 47: AAS 56 (1964); dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad gentes*, 14: AAS 58 (1966).
- ⁵¹ ANGLIKÁNSKO-RÍMSKOKATOLÍCKA MEDZINÁRODNÁ KOMISIA, *Eucharistia*, 5; porov. 3.
- ⁵² *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1085.
- ⁵³ SVÄTÝ AUGUSTÍN, *Vyznania*, IX, 11, 27: PL 32, 775, citované podľa KKC, 1371.
- ⁵⁴ TRIDENTSKÝ KONCIL, 13. zasad., *Decretum de ss. Eucharistia*, kap. 4: DS 1642; citované podľa KKC 1376.
- ⁵⁵ ANGLIKÁNSKO-RÍMSKOKATOLÍCKA MEDZINÁRODNÁ KOMISIA, *Vysvetlenie*, 6.
- ⁵⁶ Porov. PAVOL VI.: encyklika o Najsvätejšej Eucharistii, *Mysterium fidei*, 45: AAS 57 (1965); Porov. TRIDENTSKÝ KONCIL, *Dekrét o Eucharistii*, kap. 1.
- ⁵⁷ SVÄTÝ IRENEJ LYONSKÝ, *Adv. haer.* 5, 2, 2-3: SC 153, 30-38.
- ⁵⁸ SVÄTÝ AUGUSTÍN, *Boží štát*, 10, 6: PL 41, 283; citované podľa: Sv. AUGUSTÍN, *Boží štát*, I. zv., SSV – LÚČ 2005, s. 291; porov. *Rím 12*, 5.
- ⁵⁹ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1368.
- ⁶⁰ SVÄTÝ CYRIL JERUZALEMSKÝ, *Catecheses mystagogicae* 5, 9-10: PG 33, 1116-1117; citované podľa KKC 1371.
- ⁶¹ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1370.
- ⁶² *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 2770.

-
- ⁶³ SVÄTÝ JUSTÍN, *Apologia*, I, 66, 1-2: PG 6, 428; porov. *KKC*, 1355.
- ⁶⁴ SVÄTÝ AUGUSTÍN, *Sermo*, 272: PL 38, 1246-1248; citované podľa *KKC* 1396.
- ⁶⁵ *Tamtiež*.
- ⁶⁶ SVÄTÝ AUGUSTÍN, *Vyznania*, VII, 10: PL 32, 742.
- ⁶⁷ SVÄTÝ ALBERT VEĽKÝ, *De Euch.*, Dist III, Tract. I, 5,5 BORGNET XXXVIII, s. 257.
- ⁶⁸ SVÄTÝ ALBERT VEĽKÝ, *In IV Sent.* Dist. IX, A, 2; BORGNET XXIX, s. 217.
- ⁶⁹ SVÄTÝ ALBERT VEĽKÝ, *De Euch.* Dist. III, Tract. I, 8, 2; BORGNET XXXVIII, s. 272.
- ⁷⁰ *Poesies de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jesus*, Office central de Lisieux, 1951, s. 31.
- ⁷¹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o cirkvi *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965); Porov. SVÄTÝ LEV VEĽKÝ, *Sermo* 63, 7: PL 54, 357 C.
- ⁷² BENEDIKT XVI.: *Homília na XX. svetových dňoch mládeže, Marienfeld* (21. augusta, 2005).
- ⁷³ *Tamtiež*.
- ⁷⁴ SVÄTÁ TERÉZIA Z AVILY, *Cesta dokonalosti*, kap. 35.
- ⁷⁵ *Rímsky misál, Všeobecné smernice Rímskeho misála*, 90.
- ⁷⁶ *Catholic Worker*, Február 1940.
- ⁷⁷ Porov. *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam*, 89: AAS 65 (1973).
- ⁷⁸ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1109.
- ⁷⁹ EYMARD, Pierre-Julien: *Œuvres complètes*, XIII, s. 819, PD 42, 6.
- ⁸⁰ *Autobiography of a Saint*, Prel. Ronald Knox. Londýn : Harvill Press, 1958 s. 241.